

## บทที่ ๓

### อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

อิทธิพล หมายถึง อำนาจที่สามารถให้ผู้อื่นคล้อยตามหรือทำตามเช่นอิทธิพลของดวงดาว เป็นต้น อิทธิพลอาจมีมูลเหตุจูงใจมาจากหลายประการที่สำคัญ คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ความผูกพันอยู่กับความผิดปกติของฤดูกาล สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ทำให้นมนุษย์เกิดความอบอุ่นใจ และเป็นสิ่งที่พึ่งทางใจ พอที่สรุปได้ว่า ความเชื่อและอิทธิพลเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ อันได้แก่ อำนาจดินฟ้าอากาศ ภัยธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ที่มนุษย์ไม่สามารถรู้สาเหตุว่าเกิดจากอะไรจึงเกิดความรู้สึกรับการยอมรับ และเชื่อถือในอำนาจเหล่านั้น ดังผู้วิจัยจะได้ศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ศาลเพียงตาดังต่อไปนี้

#### ๓.๑ สถานการณ์ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและความเชื่ออื่นๆ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

สำหรับสถานการณ์ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและความเชื่ออื่นๆ ในเขตจังหวัดสุรินทร์นั้น จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่นับถือพระพุทธศานานับเป็นร้อย ๆ ปี มาแล้ว เพราะฉะนั้นความเชื่อพิธีกรรมใด ๆ ต้องมีศาสนพิธีเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่เสมอ เช่น พิธีเกี่ยวกับการเกิด การต่ออายุ การตาย การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การตัดผมไฟ การตัดจุก การบรรพชา อุปสมบท การแต่งงาน และพิธีกรรมการตั้งศาลต่าง ๆ เป็นต้น พิธีกรรมและความเชื่อเหล่านี้จะแฝงไว้ด้วยคำสอนทางพระพุทธศาสนาเสียเป็นส่วนใหญ่ มีสาระความเชื่อและขั้นตอนคล้ายๆ กันทุกภาค แตกต่างกันบ้างก็เฉพาะเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยที่สอดแทรกเข้าไป เพื่อให้ดูมีความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ และเกิดความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของงาน คาถาที่พระเถระสวด หรือเจริญพระพุทธมนต์นั้นก็มาจากบทคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ความเชื่อ หรือศรัทธา พระพุทธศาสนาถือว่า เป็นศาสนาประเภท อเทวนิยม กล่าวคือเป็นศาสนาที่ไม่นับถือหรือยอมรับในอำนาจของเทพเจ้าองค์ใด แต่มีพื้นฐานความเชื่ออยู่บนหลักของเหตุผลที่ว่า สรรพสัตว์ทั้งหลายล้วนมีกรรมเป็นของตนเอง หรือเกิดมาจากกรรม คือการกระทำทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งหากมนุษย์ได้กระทำความกรรมต่าง ๆ ไว้ กรรมจะส่งผลให้เร็วหรือ

ช้า อยู่ที่ลักษณะการกระทำ บางอย่างส่งผลให้เร็วโดยไม่ต้องรอชาติต่อไป กรรมในบางชนิดส่งผลให้ช้า ข้ามเดือนข้ามปี หรือข้ามไปภพหน้า หากพิจารณาถึงหลักความเชื่อที่พระพุทธศาสนาได้วางหลักเกณฑ์ความเชื่อเอาไว้ มี ๔ ประการ ได้แก่

(๑) กัมมัตถา<sup>๒</sup> หมายถึง เชื่อกรรม, เชื่อกฎแห่งกรรม, เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไร โดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม

(๒) วิปากสัทธา หมายถึง เชื่อวิปาก, เชื่อผลของกรรม คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุ

(๓) กัมมัสสกตาสัมมา หมายถึง เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน, เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรม จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

(๔) ตถาคตโพธิสัทธา หมายถึง มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ<sup>๓</sup>

ส่วนหลักศรัทธาที่อยู่นอกเหนือจาก ๔ อย่างนี้ ถือเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคลที่ทำให้บุคคลไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจลบล้างบาป ไสยศาสตร์ และการเข้าทรง มีลักษณะที่ร่วมกันคือ

๑) ใช้ศรัทธา เอาความเชื่อเป็นหลัก คือ ไม่เกิดจากการรู้ความจริง

๒) เมื่อเป็นความเชื่อ ก็ต้องพึ่งอาศัยสิ่งที่อยู่นอกตัว คือขึ้นต่ออำนาจลบล้างบาป รออานาจนอกตัว ต้องอาศัยสิ่งภายนอกมาช่วย

๓) สิ่งอื่นภายนอกนั้นมาทำให้เราโดยเราไม่ต้องทำเอง และเราทำเองไม่ได้<sup>๔</sup>

หลักศรัทธานี้เป็นพื้นฐานนำไปสู่ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ได้ในเกือบทุกศาสนาจะเน้นสอนให้พุทธศาสนิกชนเริ่มต้นด้วยความเชื่อ หรือความศรัทธา ในพระเจ้าหรือคำสอนของพระศาสดาอย่างเหนียวแน่น ยกเว้นศาสนาพุทธที่ไม่ได้เริ่มต้นด้วยศรัทธาแต่จะให้เริ่มด้วยการค้นหาความจริงจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ความเชื่อในเรื่องอื่น ๆ ขนชาวจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อเรื่องวิชาคาถาอาคม และเชื่อโหราศาสตร์ อยู่มาก เพราะเป็นความเชื่อมาแต่บรรพบุรุษจึงมีความเชื่อฝังใจ ดังผู้วิจัยศึกษา ต่อไปนี้ คือ

<sup>๒</sup>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระเพิ่มเติมครั้งที่ ๑), พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๔๒๘.

<sup>๓</sup>พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) , พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๔.

<sup>๔</sup>พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ถ้อยคำพยานวิฤต ต้องเลิกคิดไสยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓.

### ๓.๑.๑ ความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ของคนเขมรโบราณในท้องถิ่น

ความเชื่อในโหราศาสตร์นั้น คือ ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรม เช่น คาถาอาคม มนต์คาถาชาสุรินทร์ โดยเฉพาะพูดภาษาท้องถิ่น (เขมร) มีความเชื่อ ศรัทธา ในความขลังของคาถาอาคมมาก เช่น เสกคาถากันช้างไล่ เสกตะปู เสกหนังควายเข้าท้อง เสกคาถาหมาเสน่ห์ให้สาวรักติดพัน เป็นต้น ยิ่งกว่านั้นมีความเชื่อในคาถาอาคมของชนชาวจังหวัดสุรินทร์มีดังนี้

๑) ไฉแซนโฎนตา (วันไหว้ปู่ตา) เป็นวันที่ทำบุญแสดงความกตัญญูต่เวทีต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป ถ้าลูกหลานคนใดไม่จัดทำ หรือไม่ไปร่วมโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร โฎนตาจะไม่พอใจ เป็นเหตุทำมาหากินไม่ราบรื่น จิตใจเกิดความกังวลไม่เป็นสุข

๒) ไม้พุง เป็นไม้ต้องห้ามไม่นำมาทำพื้นบ้านที่อยู่อาศัย เพราะมีความเชื่อว่า ไม้พุงเป็นไม้ที่สูงศักดิ์ บรรพบุรุษแต่โบราณห้ามนำมาทำพื้นบ้าน ถ้าใครบารมีไม่ถึง ต้องมีอันเป็นไป อยู่ไม่มีความสุข สุดท้ายอาจตายได้หรือพลัดพรากจากบ้านหลังนั้น

๓) หมวก ทุกชนิดที่ใช้สวมเพื่อกันแดดกันฝน กันลม หากสวมเข้าไปในบริเวณใด หรือสวมเวลารับประทานอาหาร จะทำให้คนหัวล้าน ดังนั้นเมื่อเข้าบริเวณวัดหรือขณะรับประทานอาหาร จึงต้องถอดหมวก

๔) การคลอดบุตร (อยู่ไฟ) คนโบราณเรียกว่า การคลอดบุตรว่าอยู่ไฟ เพราะว่า เขาอยู่ไฟจริงๆ คือ ทำแคร่ไม้ไผ่สูงพอควร แล้วสูมไฟได้แคร่ เมื่ออาบน้ำก็อาบน้ำบนบ้าน ในชนบทห่างไกลมีความเชื่อว่า ปอบชอบกินตับไตไส้พุงของคนคลอดบุตรใหม่ ๆ เพื่อป้องกันในเรื่องดังกล่าว จะต้องหาต้นเล็บแมว ซึ่งมีหนามแหลมคมมาล้อมบริเวณแอ่งน้ำคร่ำเอาไว้ เมื่อปอบมาจะกินตับไตไส้พุงก็จะติดอยู่กับหนามเล็บแมว ไม่สามารถขึ้นไปหาคนอยู่ไฟได้

๕) สถานที่ปลูกบ้าน หากจะเตรียมสถานที่ปลูกบ้านเพื่ออยู่อาศัย แต่ถ้าทำกำแพงล้อมรอบพื้นที่ดินไว้ และมีความเชื่อว่าจะต้องมีอันเป็นไป ไม่มีโอกาสได้สร้างบ้านในที่ดินพื้นที่เตรียมเอาไว้<sup>๕</sup>

เพราะฉะนั้น ความเชื่อของคนเขมรโบราณในท้องถิ่นชาวสุรินทร์มีมาก ที่ยกมาเป็นตัวอย่างเป็นความเชื่อทั่ว ๆ ไป

### ๓.๑.๒ ความเชื่อในโหราศาสตร์

เป็นที่ทราบดีกันว่า โหราศาสตร์ได้รับอิทธิพลมาจากโหราศาสตร์อินเดียหรือที่เรียกกันว่า โชติยศาสตร์หนึ่งในบรรดา ๑๘ ศาสตร์<sup>๖</sup> ที่พระพุทธเจ้าเคยเรียนเมื่อครั้งเป็นพระราชกุมาร แต่อย่างไรก็

<sup>๕</sup>วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์, พิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒.

ตามโหราศาสตร์ไทยก็ยังไม่เหมือนของอินเดียโดยทีเดียวเพราะไทยไม่ได้รับโดยตรงจากอินเดีย แต่ได้รับสืบทอดต่อจากพม่าและมอญ ผู้ที่เรียนวิชานี้ก็คือ ผู้ที่อยู่ในวังและพระสงฆ์ จากหลักฐานที่พอเป็นตัวอย่างคือ ศิลจารึก วัดป่ามะม่วง ดันที่สองมีคำสรรเสริญพระปัญญาของพระยาสิทธิไทว่า “เรียนพระวินัย พระอภิธรรม โดยโลกาจารย์มีพรหมณ์แลดาบส” เป็นต้น สมเด็จพระพิตรทรงพระราชบัญญัติคัมภีร์ เพทศาสตร์าคม ธรรมเนียม มีโชคศาสตร์ (ตำราโหร) เป็นต้น โหราศาสตร์ไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยนำความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

(๑) ภาควัฒน เป็นเรื่องของการคำนวณตัวเลข การนับตัวเลข และกฎเกณฑ์ในเรื่องของการหาตำแหน่งของดวงดาวต่าง ๆ เช่น กฎเกณฑ์ในการผูกดวง โดยใช้คัมภีร์หรือตำราเป็นหลักในการพยากรณ์ เช่น คัมภีร์ สุริยศาสตร์ เป็นคัมภีร์สำหรับคำนวณหาจุดเถลิงศก, วัน, ยาม ราศี, เป็นต้น

(๒) ภาควิชาการ เป็นเรื่องราวการเชื่อมโยงกฎเกณฑ์ในการตีความและเชื่อมโยงความหมายออกเป็นลักษณะของคำทำนาย อาจแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ ๑) การพยากรณ์ในด้านอดีต ๒) การพยากรณ์ด้านปัจจุบัน ๓) การพยากรณ์ในด้านอนาคต

(๓) ภาควิธี เป็นการนำหลักของไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หรือเรียกว่า พิธีสะเดาะเคราะห์โดยนำพิธีกรรมทั้งของพราหมณ์และพุทธศาสนามาผสมกันเพื่อให้เกิดศรัทธากับผู้มารับบริการ สำหรับพระสงฆ์นั้นใช้ดูฤกษ์ดี ไม่ดี เพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วย

สรุปได้ว่า ความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ได้รับอิทธิพลมาจากโหราศาสตร์อินเดียซึ่งสาขาหนึ่งที่พระพุทธเจ้าเคยเรียนเมื่อครั้งเป็นพระราชกุมาร โหราศาสตร์กับสังคมไทยนั้น แยกจากกันไม่ออก ในสมัยโบราณ การดำเนินชีวิตของบุคคลหรือเหตุการณ์บ้านเมือง โหราศาสตร์จะนำมาใช้อย่างเข้มงวดกวดขัน โฉนดแสดงออกในรูปของพิธีกรรม ความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณี การบ่นบานและการไหว้บูชาศาลพระภูมิ ตั้งแต่การเกิด การมีคู่ครอง การทำบุญอายุ การตาย การทำศึกสงคราม การวางศิลาฤกษ์ฝังเสาหลักเมือง สำหรับประชาชนเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์เป็นทุนเดิมมา การทำอะไรก็ตามจะต้องหาฤกษ์หาวันที่ดีตามหลักโหราศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนาให้เชื่ออย่างมีเหตุผล แต่ก็มีทัศนะเป็นบ้างอย่าง ต่อความเชื่อ

---

<sup>๖</sup>มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, มลีนุปยุต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๔๐), ข้อ ๔ , หน้า ๔.

<sup>๗</sup>มานพ นักการเรือน, พระพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยา), ๒๕๕๔ , หน้า ๑.

เรื่องโหราศาสตร์ เป็นเรื่องที่ควรศึกษาเพื่อเพิ่มสติปัญญาบารมีของตนเองและจะได้กำหนดทำที่ถูกต้องต่อโหราศาสตร์อีกด้วย

### ๓.๒ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาล ๓ ประเภท ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

สำหรับการประกอบพิธีกรรมในศาล ๓ ประเภทนั้นศาลเจ้า คือ ศาสนสถานที่คนไทยเชื้อสายจีนนิยมไปทำการเช่นไหว้บวงสรวงด้วยของสักการะบรรพบุรุษ และขอพรจากพระสงฆ์สามเณรหอยานข้าวของที่ใช้ในการเช่นไหว้ คือ อาหาร ข้าวปลา หัวหมู เป็ด ไก่ ขนมหวาน ผลไม้ เป็นต้น เป็นศาสนสถานทางพระพุทธศาสนาศาลพระภูมิ คือ ศาลเจ้าที่มีไว้สำหรับไหว้บูชาและเป็นที่พึ่งทางใจตั้งอยู่ในบริเวณบ้านและสถานที่ราชการ และศาลเพียงตา เป็นศาลที่ตั้งขึ้นชั่วคราวในท้องไร่ท้องนาหรือในป่าเวลาออกสนามรบของทหาร

#### ๓.๒.๑ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้า

อิทธิพลต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้าเป็นอย่างมาก เพราะว่าพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในพิธีกรรม คือ การพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น จะทำพิธีกรรมใดจะต้องกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยก่อน เพื่อเป็นการทำความเคารพสิ่งที่อยู่สูงกว่าหลังจากที่พระสงฆ์มนีพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พุทธศาสนาก็แบบออกเป็นนิกายมหายานและหินยาน ความแตกต่างของมหายานและหินยานอยู่ที่ว่า นิกายมหายานนั้นมีอุดมคติที่ไม่เพียงแต่การปฏิบัติธรรมเพื่อให้ตัวเองหลุดพ้นเท่านั้น แต่ยังจะช่วยให้ผู้อื่นหลุดพ้นจากสังสารวัฏสู่นิพพาน และในขั้นสุดท้ายคือ ช่วยให้ผู้อื่นบรรลุถึงความเป็นพุทธพร้อมทั้งตนเองด้วย ส่วนนิกายหินยานนั้นจะตัดความทุกข์ของตนเอง นำตัวเองให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด และบรรลุในอรหัตผลและจึงช่วยเหลือผู้อื่นสำหรับนิกายมหายานยังแบบออกได้เป็น เสียนเจี้ยว (นิกายที่เป็นเผยกกระจางซัด) และหมีเจี้ยว (นิกายที่ซ่อนลับ) ซึ่งพบในเขตเสียนเจี้ยว ให้ความสนใจทางด้านทฤษฎี ส่วนหมีเจี้ยวจะเน้นในการใช้มรธาธารณี และพิธีกรรมต่าง ๆ อาศัยการสวดมนต์ตราเพื่อเข้าถึงหรือบรรลุพุทธภาวะ<sup>๔</sup>

ในประเทศจีน ส่วนมากนับถือนิกายมหายาน (เสียนเจี้ยว) เป็นหลัก นิกายนี้เมื่อนับถือผ่านชนชั้นผู้ปกครองและได้รับการปรับปรุงทฤษฎี ทำให้มีการประสานความเชื่อเข้ากับลัทธิขงจื้อและปรัชญาต่าง ๆ ของจีน ดังนั้นพุทธศาสนานิกายมหายานที่เข้ามาสู่ประเทศจีนจึงมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นแบบจีนอย่างเด่นชัด ฉะนั้นอิทธิพลพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้านั้น เริ่มต้นจากเชื่อเรื่องวิญญาณ มีความเชื่อว่าวิญญาณ คือ ผี หรือวิญญาณมิใช่มนุษย์ที่มีอำนาจสร้างความเสียหายเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ในเมืองไพศาลี ซึ่งมีสาเหตุมา

<sup>๔</sup> ด้วน ลี เชน และ บุญอิง ไรรุขยั้ง, ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่

จากมนุษย์เข้าไปอาศัยอยู่ในเมืองนั้นและสร้างความทุกข์ให้เกิดกับชาวเมืองอย่างหนัก จนพระพุทธองค์ต้องเข้าไปเจริญรัตนสูตรเพื่อขจัดปัดเป่าเหตุร้ายนั้น<sup>๕</sup> พระภิกษุที่อยู่ในป่าเพื่อปฏิบัติธรรมโดยไม่ได้บอกกล่าวเจ้าที่ในป่า ต่อมาพระพุทธองค์สอนให้ภิกษุสวดกรณียเมตตาสสูตร หรือ สวดแผ่เมตตาให้กับเจ้าที่ทั้งหลายจนสามารถอยู่ร่วมกันได้<sup>๖</sup>

นอกจากนั้น พระพุทธศาสนายังได้กล่าวถึงการเป็นอยู่ของเทวดาว่า ในโลกนี้มีเทวดาอยู่และเทวดาก็มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ กรณีที่พระพุทธองค์ได้สัมผัสพบเห็น พุทธคุณ สันทนา ปัญหาธรรมะ ต่อผู้วิญญูณของมารที่มาผจญ ในอีกเรื่องหนึ่งท้าวสหัมบดีพรหมได้กราบทูลพระพุทธเจ้า เพื่อให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอนุเคราะห์แก่หมู่สัตว์ทั้งหลาย คำกราบทูลนั้นได้ถูกดัดแปลงมาเป็นมาเป็นคำอาราธนาธรรมว่า พรหม จะโลกาธิปัตติ สหัมปะติกัตถัญชะลิ ฯลฯ<sup>๗</sup>

เทวดา เทพ พรหม เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าก่อนปรีณิพพานระหว่างนั้นมีพระนามว่าอุปวาณะ อยู่ถวายงานพิศเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสั่งให้ พระอุปวาณะหลีกเลี่ยงออกไปอย่างกันขวางทาง เพราะเทวดา เทพ พรหม ขอร้องจะเข้ามาเฝ้าพระพุทธเจ้าบ้าง พระอานนทได้ยื่นพระพุทธเจ้าตรัสเช่นนั้น จึงสงสัยทูลถามว่า เทพยดา มีจิตเป็นอย่างไร มีสถานะเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า เทพยดาจากหมื่นจักรวาล (๑๐ โลกธาตุ) มาขอเข้าเฝ้า ต่างก็กล่าวว่าพระพุทธเจ้าจะปรีณิพพานเร็วนัก เสียหาย สำหรับเทพยดาที่ปราศจากกิเลสตัณหาแล้ว ผู้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน สกทาคามี หรืออนาคามี ย่อมมีสติปัญญาอดกลั้น และกล่าวว่าสังขารธรรมทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ พระพุทธเจ้าทรงแสดงประวัติของเทพยดาที่มาประชุมในครั้งนั้นแก่พระอานนท<sup>๘</sup>

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะพบได้ว่า พระพุทธศาสนาต่างก็ให้การยอมรับว่า เรื่องผีหรือเรื่องวิญญูณมีอยู่จริง และผีหรือเทวดามาก็มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของมนุษย์เนื่องจากว่าเป็นผู้ที่อยู่ในภพภูมิที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ในแง่ของการประกอบพิธีกรรม หรือการอาศัยอยู่ในโลกร่วมกันของมนุษย์และเทวดาหรือผีก็ตาม จะต้องมีการบอกกล่าวให้รับรู้ถึงการเข้าไปอยู่อาศัยด้วยในเรื่องความเชื่อเหล่านี้มีนักปราชญ์ได้ให้ความหมายไว้ว่า

สุวิทย์ ทองศรีเกตุ อธิบายถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มพุทธศาสนิกชน บางพิธีกรรมก็รับความเชื่อมาจากศาสนาพราหมณ์เข้ามามาก บางพิธีรับอิทธิพลมาจากศาสนา

<sup>๕</sup> บ.ช.อ. (ไทย) ๒ / ๑๖๘ / ๗๓.

<sup>๖</sup> บ.ช.อ. (ไทย) ๓ / ๒๕ / ๓๗.

<sup>๗</sup> ศ. ส. (ไทย) ๑๕ / ๑๗๒ / ๒๒๕ – ๒๓๐.

<sup>๘</sup> ที. ม. (ไทย) ๑๐ / ๒๐๐ / ๑๔๕.

พราหมณ์โดยตรง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์สนองความต้องการของประชาชน ได้มากกว่าพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ กล่าวคือพิธีกรรมและคำสอนในศาสนาพุทธมุ่งสอนในด้านจริยธรรมและการเหตุผล โดยเน้นให้การพึ่งพาตนเอง หรือใช้สติปัญญาของตนเอง การทำพิธีกรรมจึงมีลักษณะที่เรียกว่า “บุญ” คือ มุ่งความสุขใจที่ได้กำจัดกิเลสของตนเองมากกว่าอย่างอื่น เช่น พิธีทอดกฐิน พิธีทอดผ้าป่า เป็นต้น ส่วนพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์นั้น แสดงถึงการยอมรับความมีอยู่ของอำนาจภายนอกในรูปแบบต่าง ๆ ลักษณะของพิธีมุ่งสร้างอำนาจภายนอกที่เหนือกว่า เช่น อำนาจของเทพเจ้า เพื่อกำจัดอำนาจที่ร้ายแรงอย่างอื่น และอำนาจที่เหนือกว่านี้ช่วยให้อำนาจความสุขแก่ผู้ประกอบพิธีกรรมด้วย ลักษณะพิธีจึงแสดงให้เห็นความสูงต่ำระหว่างสิ่ง ๒ สิ่ง เช่น ผี กับ เทวดา สวรรค์ กับ นรก ข้างขึ้น กับ ข้างแรม เป็นต้น สิ่งที่สูงกว่าได้รับการมองว่าเป็นสิ่งที่เป็นมงคลและบริสุทธิ์<sup>๓๓</sup>

พิธีกรรมมีความสำคัญมากในทางศาสนา หลวงวิจิตรวาทการกล่าวถึงเรื่องพิธีกรรมว่าเป็นเรื่องที่มีอำนาจสำหรับมนุษย์ได้ใช้สร้างความยิ่งใหญ่ พิธีกรรมจึงเป็นของทิ้งไม่ได้ ในทางจิตวิทยาการประกอบพิธีกรรมเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ดึงดูดใจชุมชนได้ ในขณะที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทุกคนจะเฝ้ายกมือ และทำในสิ่งเหมือนกัน พร้อมเพรียงกัน ซึ่งดูแล้วน่าเลื่อมใส พอทำบ่อย ๆ เข้า ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกดีสัทิสักใจขึ้น พิธีกรรมมักเกิดจากประสบการณ์และความเชื่อของมนุษย์ นำไปสู่การสร้างสิ่งเคารพบูชา จากนั้นจึงกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา จึงกล่าวได้ว่าความเชื่อทำให้เกิดพิธีกรรมขึ้น พระพุทธศาสนา มีพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีผลต่อการสร้างจิตสำนึกทางศาสนา และมีผลกระทบต่อระบบร่างกาย จิตใจ และพยาธิสภาพของมนุษย์ เช่น การสวดมนต์ เป็นต้น เมื่อคนมีจิตสำนึกที่ดีทางศาสนา ก็จะเห็นว่าศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นหลักที่ใช้ในการขจัดทุกข์ เป็นสิ่งที่มนุษย์มุ่งทำดี โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นสิ่งที่มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ เป็นหลักในการดำรงชีวิตที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเป็นการกระทำในสิ่งที่คิดว่า จะเป็นผลดีแก่ส่วนรวม และการสร้างความรู้สึกลึกซึ้งทางด้านดีเกี่ยวกับศาสนา จึงควรสร้างด้วยการพิธีกรรมสวดมนต์ เป็นสิ่งสำคัญซึ่งจะขาดเสียมิได้นอกจากนี้พิธีกรรมยังมีส่วนช่วยให้ศาสนาคงอยู่ได้ เพราะมีส่วนช่วยในการรวมมวลชน เข้าด้วยกันให้เป็นหน่วยเดียวกัน มีความรู้สึกร่วมกัน ทำให้ศาสนามั่นคง และอยู่คู่มนุษยชาติ ข้อแตกต่างระหว่างศาสนากับไสยศาสตร์อยู่ที่พิธีกรรม พิธีกรรมทางศาสนามีขั้นตอนที่ชัดเจน มีพระสงฆ์เป็นประธานพิธี บุคคลผู้ทำพิธีสามารถทำพิธีได้ จะเป็นใครก็ได้ ทำแทนกันได้และมี

<sup>๓๓</sup> สุวิทย์ ทองศรีเกตุ, “การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อพฤติกรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๓), หน้า ๓๕-๔๐.

วัตถุประสงค์เพื่อจรรโลง สืบทอดพระศาสนา นำความเจริญรุ่งเรืองหรือความสุขสบายมาให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่วนไสยศาสตร์ ผู้ประกอบพิธีกรรมจะต้องเป็นบุคคลเฉพาะผู้ที่เป็นเจ้าของพิธีกรรมเท่านั้น ทำแทนกันไม่ได้ มีวัตถุประสงค์กำหนดไว้ชัดเจนเพื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่ได้เรื่องที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อที่เป็นศาสนากับไสยศาสตร์อย่างกันไม่ออก ตามปกติพิธีกรรมทางศาสนาเน้นความเชื่ออย่างมีเหตุผลเป็นหลัก แต่มักมีพิธีเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ปะปนอยู่เป็นส่วนน้อยเสมอ<sup>๑๔</sup>

**๓.๒.๑.๑ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้าเกิดจากเชื่อ** คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ภายในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีผลร้ายต่อมนุษย์ หรือ สังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมก็ยอมรับ และให้ความเคารพยำเกรง<sup>๑๕</sup> ในทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงตรัส หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเมื่อกล่าวถึงสัทธาแล้วต้องมีปัญญากำกับอยู่ในหลักธรรมนั้นเสมอทั้งนี้ก็เพราะว่าเมื่อมีความเชื่ออย่างเดียวโดยไม่มีปัญญาก็จะเป็นความเชื่อที่มลายปราศจากเหตุผล และการพิสูจน์เพราะฉะนั้นความเชื่อจึงมีลักษณะเป็นความรู้แบบหยาบๆโดยไม่ผ่านการเจียระไนทางความคิดหรือไม่ผ่านการไตร่ตรองด้วยโยนิโสมนสิการ พระพุทธเจ้าตรัสสอนเรื่องศรัทธาไว้ในหมวดใดก็จะมีปัญญามาพร้อมด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เชื่อเกิดความงมงาย ในเรื่องของความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อตามหลักพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในหลักกาลามสูตรและเกสปุตตะสูตรเป็นนิคมแห่งหนึ่งในแคว้นโกศล ชาวนิคมนี้เป็นที่รู้จักกันว่าชาวกาลามะ ว่าสมณพราหมณ์เหล่านั้น ไกรพูตจริง ไกรพูตเท็จ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนชาวกาลามะทั้งหลาย ก็สมควรที่ท่านทั้งหลายจะสงสัยสมควรที่จะลังเลใจ ท่านทั้งหลายเกิดความสงสัยลังเลใจในฐานะที่ควรสงสัยอย่างแท้จริง มาเกิด กาลามะทั้งหลาย” พระองค์ทรงตรัส ดังต่อไปนี้

- ๑) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
- ๒) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
- ๓) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
- ๔) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

<sup>๑๔</sup> พระเชษฐวิทย์อดุลสนฺโต (โอชาวัฒน์), “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

<sup>๑๕</sup> ธวัช ปุณโณทก, “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน” ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๓๕๐.

- ๕) อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ
- ๖) อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน
- ๗) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
- ๘) อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
- ๙) อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
- ๑๐) อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา<sup>๑๖</sup>

เมื่อใดที่ท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นอกุศลมีโทษผู้รู้ดีเสีย ไม่ใช่ประโยชน์ เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรละสิ่งเหล่านั้นเสียแต่ในกรณีตรงกันข้ามเมื่อใดที่ท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นกุศลไม่มีโทษ ผู้รู้สรรเสริญ เป็นประโยชน์ เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรปฏิบัติสิ่งเหล่านั้น นักวิชาการได้ให้ความหมาย ความเชื่อดังนี้

ทักษิณีย์ ทานตวนิช กล่าวไว้ว่า “ความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือว่าเป็นความจริง หรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานเพียงพอที่พิสูจน์ได้ หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงได้”<sup>๑๗</sup>

จันทร์ศรี นิตยฤกษ์ ได้กล่าวไว้ในลักษณะเดียวกันว่า “ความเชื่อ หมายความว่า เห็นจริงด้วย นับถือ มั่นใจ อาจจะด้วยความรู้สึก หรือการไตร่ตรองด้วยเหตุผลก็ตาม เมื่อเกิดความเชื่อก็มักมีการแสดงออกทางกาย คือ การปฏิบัติ และทางวาจา คือ กล่าวตักเตือน สั่งสอน หรือชี้แจงให้ผู้อื่นได้รับทราบ”<sup>๑๘</sup>

สถาพร ศรีสังข์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับข้อเสนออย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นจริง การยอมรับนี้อาจเกิดจากสติปัญญาเหตุผลศรัทธาโดยไม่ต้องมีเหตุผลใด ๆ รองรับก็ได้”<sup>๑๙</sup>

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลมาอธิบายไม่ว่าสิ่งนั้นจะสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงหรือไม่ การยอมรับนั้นอาจจะยอมรับด้วยความศรัทธา ด้วยความจงรักภักดี

<sup>๑๖</sup> ๐. ดิก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๖ - ๒๕๗.

<sup>๑๗</sup> ทักษิณีย์ ทานตวนิช, คติชาวบ้าน, (ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, ๒๕๒๓), หน้า ๔.

<sup>๑๘</sup> จันทร์ศรี นิตยฤกษ์, ความรู้เรื่องคติชนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูธนบุรี, ม.ป.ป.), หน้า ๑๑.

<sup>๑๙</sup> สถาพร ศรีสังข์, การประสมประสานทางสังคม - วัฒนธรรมมุสลิมที่ปรากฏในการเล่นล่อแห่งของอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง, (สงขลา : ม.ป.พ., ๒๕๓๓), หน้า ๑๖. ถ่ายสำเนา

แฝงด้วยความกลัว ผู้คนที่ยอมรับนับถือ และปฏิบัติสืบต่อกันมาตามความเชื่อนั้นจนกลายเป็นประเพณีของกลุ่มชนนั้น ๆ

จากความเชื่อที่เป็นพื้นฐานความเชื่อของชาวจีนไม่ว่าจะอยู่ในภูมิภาคใดจะมีความเชื่อคล้าย ๆ กัน ซึ่งได้ฝังลึกอยู่ในจิตใจมาช้านาน ตั้งแต่บรรพบุรุษสมัยรวมกันเป็นหนึ่งเดียวกันของจีนแผ่นดินใหญ่ ก่อนที่จะอพยพกระจายไปอยู่ในที่ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ได้แก่ คติความเชื่อ และรูปแบบทางศิลปวัฒนธรรมจีน ผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความเชื่อทางศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นความเชื่อ ที่มีระบบและมีเหตุผลมากขึ้น ความเชื่อดังกล่าวได้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในด้านความปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อมนุษย์เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในความปลอดภัยจากอำนาจที่มองไม่เห็นเหล่านั้น มนุษย์จึงคิดหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางเวทมนตร์คาถาหรือบวงสรวงบูชาสิ่งต่าง ๆ เพื่อเป็นกำลังใจในการเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ <sup>๒๐</sup>

กึ่งแก้ว อรรถาการ ได้เสนอบทความที่เกี่ยวกับวิธีการคิดชาวบ้านด้านข้อมูลประเภทความเชื่อสรุปได้ว่า แบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นที่ ๑ ความเชื่อทางศาสนา ชั้นที่ ๒ ความเชื่อในลัทธิอื่น ๆ เกี่ยวกับเรื่องวิทยาคม หรือที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Magic และชั้นที่ ๓ ความเชื่อทางไสยศาสตร์มนต์ดำ ซึ่งเน้นหนักในการทำลาย ความเชื่อทั้ง ๓ ชั้นนี้จะอยู่ร่วมกันแบบผสมผสานไม่ได้แยกออกจากกันอย่างชัดเจน <sup>๒๑</sup>

จากแนวคิดที่เกี่ยวกับความเชื่อที่กล่าวมานั้นพอที่จะสรุปได้ว่า การสร้างความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความรู้สึกไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิต และทรัพย์สินของมนุษย์เกิดความรู้สึกว่าต้องมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่เบื้องหลังเมื่อหาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้ก็จินตนาการขึ้นตามความรู้สึกว่ามี ผี วิญญาณ เทวดา เป็นต้น จึงต้องมีการเซ่นบวงสรวงบูชา เพื่อให้สิ่งที่ตนสมมติขึ้นนั้นผ่อนคลายความรุนแรง พร้อมทั้งบันดาลให้พวกตนมีความสุข เมื่อตนและพวกได้รับความสุขและความปลอดภัยแล้ว เพื่อเป็นการขอบคุณการกระทำดังกล่าวจึงต้องอาศัยพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง และนาน ๆ เข้าก็กลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีสำหรับมนุษย์ในกลุ่มนั้น ๆ

จากสัมภาษณ์อาจารย์บุญธรรม สายแสงจันทร์ ที่ประกอบพิธีกรรม กล่าวว่า การไปไหว้ศาลเจ้าเกิดจากความเชื่อในคำสอนของพระพุทธศาสนาเรื่องความกตัญญูกตเวที ต่อวิญญาณ

<sup>๒๐</sup> ชรรค์ชัย อภิสุภาพ, “ความเชื่อเกี่ยวกับศาลเจ้าจีนในเขตเทศบาลนครสงขลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา”, ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๗)

<sup>๒๑</sup> กึ่งแก้ว อรรถาการ, วิธีศึกษาคิดชาวบ้าน, วารสารรามคำแหง, ๒ (๒), ม.ป.ป. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๘), หน้า ๑๐๘.

บรรพบุรุษ<sup>๒๒</sup> สอดคล้องกับความเชื่อของมนุษย์ดังกล่าวมาแล้วนั้น เกิดการพัฒนาเป็นศาสนาที่มีระบบมีเหตุผลมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามความเชื่อดั้งเดิมก็ยังมีอิทธิพลจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการสืบทอด ความเชื่อกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน จนกลายเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต ความเชื่อดั้งเดิม หรือความเชื่อทางศาสนาจะออกมาในรูปของพิธีกรรม ดังนั้นพิธีกรรมจึงสามารถสะท้อนให้เห็นความเชื่อ ความคิด ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งลึกลับหรืออำนาจเหนือธรรมชาติตลอดจนจริยธรรมที่แฝงอยู่ในความเชื่อเหล่านั้น

๑) สาเหตุของการเกิดความเชื่อ ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากสาเหตุต่าง ๆ หลายประการ ซึ่งพระยาอนุมานราชธน ได้กล่าวถึงมูลเหตุที่ทำให้เกิดความเชื่อไว้ว่า

...มีความเป็นธรรมดาอยู่อย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรหรือสิ่งใดถ้ามีลักษณะที่ยังปกปิดเป็นเรื่องลึกลับอยู่ไม่ยอมเปิดเผยให้ปรากฏเห็น เรื่องนั้น หรือสิ่งนั้นย่อมทำให้เกิดความสงสัยอยากรู้อยากเห็น ยิ่งปิดบังมากเท่าใดก็เร้าใจ ความอยากรู้อยากเห็นให้มากขึ้นเท่านั้น เมื่อไม่สามารถรู้เห็นได้ก็ต้องใช้วิธีนึกคิดเดาภายในใจว่า คงจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้โดยอาศัยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่เห็น ว่ามีความใกล้เคียงกันตามสิ่งที่ตนเห็นมาก่อน หรือไม่ก็นึกเอาตามเรื่องตามราวที่มีคนกล่าวถึงหรือบอกเล่ามาก่อน ถ้าเรื่องราวที่ได้รับการบอกเล่าไปตรงตามอารมณ์ที่ต้องการจะเชื่ออยู่แล้วก็จะเชื่อตามทันที<sup>๒๓</sup>

จารุวรรณ ธรรมวัตร ได้กล่าวถึง ความเชื่อ ของมนุษย์ไว้ว่า เกิดจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติเกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ มนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจเหล่านั้นอาจจะเป็น ภูตผีปิศาจ วิญญาณ หรือเทพเจ้า เป็นต้น ดังนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นมนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ โดยเชื่อว่าถ้าบอกเล่า หรือทำให้อำนาจเหนือธรรมชาติพอใจจะช่วย

<sup>๒๒</sup> บุญธรรม สายแสงจันทร์บ้านเลขที่ ๓๔ หมู่ชนไครรงค์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๖

<sup>๒๓</sup> ชรรค์ชัย อภิสุภาพ, “ความเชื่อเกี่ยวกับศาลเจ้าเงินในเขตเทศบาลนครสงขลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา”, ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, หน้า ๑๑.

ให้ปลอดภัย และเมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความกตัญญูทวียด้วยการเซ่นบวงสรวงบูชา หรือประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ <sup>๒๔</sup>

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ ให้ความเห็นในทำนองเดียวกันว่า การยึดมั่นถือมั่นเชื่อถือในสิ่งต่าง ๆ อาจมีมูลเหตุจงใจมาจากหลายประการที่สำคัญคือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ความผูกพันอยู่กับความผิดปกติของฤดูกาล สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ทำให้มนุษย์เกิดความอบอุ่นใจ และเป็นที่พึ่งทางใจ <sup>๒๕</sup>

หม่อมเจ้าพูนพิสมัย ดิศกุล ได้ทรงอธิบายถึงสาเหตุความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเกิดจากการยอมรับในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ ดังนั้นเมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้นก็วิงวอนขอความช่วยเหลือ เมื่อพ้นภัยก็แสดงความกตัญญูรู้คุณ ด้วยการตอบแทน ในลักษณะพิธีกรรม คือ นิมนต์พระสงฆ์มาสวดให้เกิดความเป็นสิริมงคล หรือทำพิธีเซ่นบวงสรวงในสถานที่นั้น ๆ <sup>๒๖</sup>

ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อของมนุษย์ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่รู้ เมื่อไม่รู้ก็ทำให้เกิดความกลัวขึ้น หรือเมื่อเกิดความทุกข์ ไม่สบายใจและไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้จึงได้หาวิธีการปิดเป่าปัญหาให้หมดไปด้วยการเซ่นบวงสรวงบูชา หรือหาที่พึ่งทางใจที่ก่อให้เกิดความสบายและความสุขใจ เมื่อได้รับผลเป็นที่พอใจก็ทำการเซ่นบวงสรวง เพื่อเป็นการตอบแทน และยังทำให้เกิดความเชื่อมากยิ่งขึ้น จึงมีผลทำให้มีการยึดถือปฏิบัติสืบ ๆ ต่อกันมาเป็นเวลายาวนานจากรุ่นสู่รุ่นและมากขึ้นเป็นลำดับในปัจจุบัน

**๓.๒.๑.๒ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้า**  
เกิดจากความเชื่อเรื่องกรรม เป็นความเชื่อของการกระทำ หมายถึง การทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี การทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว บางคนอาจจะทำกรรมดีและทำกรรมชั่วควบกันไป แต่การกระทำนั้นขึ้นอยู่กับฐานความเชื่อเรื่องกรรมว่า มนุษย์มีกรรมเป็นของตนเอง มีกรรมเป็นบ่อเกิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย <sup>๒๗</sup> และการที่ตนเองประสบกับภัยพิบัติประสบกับความทุกข์ ความเดือดร้อนต่าง ๆ อาจเป็นเพราะกรรมที่เคยทำไว้ติดตามให้ผลในปัจจุบัน จึงเป็นเหตุผลนำไปสู่การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้น โดยใช้พิธีกรรมเป็นสื่อตามความเชื่อเรื่องกรรมด้วยการบูชาบวงสรวงศาลเจ้า หรือเทพเจ้าที่สิงสถิตอยู่ในศาลเจ้า กรรมจำแนกตาม

<sup>๒๔</sup> จารุวรรณ ธรรมวัตร, คติชาวบ้านอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวัฒนา, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐๖.

<sup>๒๕</sup> ณรงค์ ศรีสวัสดิ์, สังคมวิทยาชนบท, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๑๐.

<sup>๒๖</sup> หม่อมเจ้าพูนพิสมัย ดิศกุล, พิธีคน, หน้า ๑.

<sup>๒๗</sup> ม.ม. (ไทย) ๑๓/ ๓๔๗/๔๒๑.

คุณภาพหรือตามธรรมที่เป็นมูลเหตุมี ๒ คือ ๑) อกุศลกรรม กรรมที่เป็นอกุศล กรรมชั่วคือ เกิดจากอกุศลมูล ๒) กุศลกรรม กรรมที่เป็นกุศล กรรมดี คือ เกิดจากกุศลมูล<sup>๒๘</sup> เมื่อกราบไหว้ บวงสรวงศาลเจ้าบ้าง การตั้งสัจจะอธิษฐานบ้าง ในกรณีที่ชาวอำเภอเมืองสุรินทร์ มีความเชื่อเป็นพื้นฐานว่าทุกสิ่งต้องเป็นไปตามกรรม แต่ก็สามารถผ่อนผันแก้ไขด้วยการบ่นเอาไว้ ด้วยการประกอบพิธีกรรม ที่เป็นกุศโลบายเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ตนเองและครอบครัว สามารถที่จะต่อสู้กับอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ จนสามารถที่จะเอาชนะปัญหาได้ โดยไม่ยอมแพ้หรือจำนนต่อปัญหา เพียงเพราะความเชื่อว่าเป็นไปตามกรรมเท่านั้น การบ่นบานให้รอดพ้นจากภัยอันตราย ทั้งปวงแล้วจะมาแก้บนด้วยการรักษาศีล เจริญภาวนา และให้ทาน ไม่ได้หมายความว่า จะเป็น การต่อต้านกระบวนการของกรรมและการให้ผลของกรรม แต่เป็นกระบวนการสร้างกรรมดี ด้วย ใช้วิธีการบ่นบานศาลกล่าวให้เจ้าที่เจ้าทางรับรู้ในสิ่งที่ตนเองเคารพและเชื่อศรัทธา จึงพบว่า อิทธิพลพระพุทธศาสนาที่มีต่อพิธีกรรมในศาลเจ้านั้นมีมาก

**๓.๒.๑.๓ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้า**  
เกิดจากความเชื่อในเรื่องมงคลนั้น คำว่า มงคล หมายถึง สิ่งที่ทำให้โชคดี ตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ธรรม ที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญ หรือเรียกเต็มว่า อุดมมงคล<sup>๒๙</sup> แต่ถ้าความหมายในทางไม่ดี หมายถึง มงคลด้นขาว ที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสถึงบทบาทของอุบาสกอุบาสิกาของชาวพุทธที่ดี มีเอกลักษณ์ คือ คุณสมบัติพิเศษของชาวพุทธ มี ๕ ประการ คือ (๑) เปี่ยมด้วยศรัทธา เชื่อมั่นในคำสอนของพระพุทธศาสนา เชื่อกฎแห่งกรรม (๒) มีศีลบริสุทธิ์เคร่งครัดไม่ละเมิดผิดศีลทั้งทางกายและวาจา (๓) เชื่อแน่ว่าโชคลาภหรืออภัยเพราะอำนาจกรรมมิใช่เทวดาบันดาล (๔) ไม่รวนเร่แสหาที่พึ่งทางใจนอกจากศาสนาพุทธ (๕) ประพฤติคงที่ตามหลักพระพุทธศาสนา<sup>๓๐</sup> สำหรับความเชื่อเรื่องมงคลในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง เหตุถึงความเจริญด้วยสมบัติทุกประเภท ซึ่งพระอรหันตศาสดาจารย์ได้กล่าวว่า สัตว์ทั้งหลาย ย่อมถึง ย่อมบรรลุ ซึ่งความสำเร็จและเจริญด้วยเหตุเหล่านี้ เหตุนี้ เหตุเหล่านี้จึงชื่อว่า มงคล หมายความว่า เรื่องใดก็ตามที่ก่อให้เกิดความสำเร็จ เรื่องนั้นก็เป็นเรื่องที่เป็นมงคล เช่น การได้พบพระพุทธเจ้าแล้วได้ฟังธรรม และที่สุกก็บรรลุธรรม เรื่องเช่นนี้ย่อมถือว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จ

<sup>๒๘</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่ ๑), พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔.

<sup>๒๙</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่ ๑), ๒๕๕๑, หน้า ๒๕๔.

<sup>๓๐</sup> อ. บุญจ. (ไทย) ๓๓/๑๖๗/๑๕๘.

สำหรับชาวอำเภอเมืองสุรินทร์ก็มีความเชื่อในเรื่องมงคล เมื่อเจออุปสรรคปัญหาและเมื่อชุมชนหรือสังคมมีเหตุเภทภัยไม่ดีไม่งามเกิดขึ้น โดยส่วนมากจะไปจุดรูปเทียนแล้วกัณฑ์ (การขอสิ่งที่ตนต้องการให้สำเร็จ) ที่ศาลเจ้า หรือไม่ก็เข้าหาพระสงฆ์เพื่อให้พระสงฆ์นั้นได้ช่วยปัดเป่าขจัดภัยอันตราย ให้หายไป หากเรื่องที่ไปบนบานเอาไว้ ประสบผลสำเร็จสุดท้ายต้องนำสิ่งของไปแก้บนนั่นเอง สิ่งที่ได้รับตามมา คือ (๑) เกิดความสบายใจ (๒) ได้เข้าไปพุดคุยธรรมะกับพระสงฆ์แนะนำหาทางออกของปัญหาให้มีความสุขทางใจ (๓) เมื่อเกิดผลสำเร็จตามที่ตนได้บนบานไม่ว่าจะเกิดจากกรณีใด ๆ ก็ตามก็ถือว่าดีว่าเป็น มงคล สำหรับตนเองและครอบครัวที่สำคัญ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้า คือความเชื่อในเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ และอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลพระภูมิ ศึกษาดังต่อไปนี้ คือ

### ๓.๒.๒ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลพระภูมิ

สำหรับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลพระภูมิ พระพุทธศาสนานั้นเข้าไปมีอิทธิพลในด้านจิตใจของชนชาวจังหวัดสุรินทร์มานานนับศตวรรษ การที่จะประกอบพิธีกรรมใดๆ ย่อมมีศาสนพิธีทางพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลพระภูมินั้น ทางพระพุทธศาสนาให้ทัศนะว่า ถ้าจะให้เทวดาพวกนี้รักษาต้องเป็นผู้ที่มีศีลบริสุทธิ์ เป็นคนดี (ทางศาสนา) เช่น พระภิกษุที่มีบริสุทธิ์กลั่นศีลจะหอมและจุมูกเทวดาพวกนี้ แล้วเขาจะมารักษาด้วยความนับถือของเขาเองไม่ต้องไปเชิญมา หากเป็นคนชั่ว เทวดาจะไปไกลถึง ๑๐๐ โยชน์ (เพราะ همینกลั่นความทุกข์ หรือไร้ศีล) หรือ ทำบุญอุทิศ ให้เทวดาเทวดารู้ซึ่งในน้ำใจของเรา เขาก็จะมารักษา หรือให้ประโยชน์บางอย่างแก่เราตามกำลังที่เขาจะทำได้ ไม่ใช่ว่า จะบันดาลอะไรได้หมด อยู่ที่บุญ และศีลของเรา และของเทวดาเหล่านั้นด้วย ถ้าเทียบศักยภาพระหว่างเทวดากับมนุษย์แล้วมนุษย์จะมีศักยภาพมากกว่าเทวดา ซึ่งพวกเราจะหลงมกไปหวังพึ่งพาเขาเทวดาเองอยากเกิดเป็นมนุษย์มากกว่าเกิดในที่ไหน ๆ เพราะมนุษย์มีศักยภาพ หรือความสามารถในการทำบุญ (และทำบาปด้วย) มากกว่าที่ไหน ๆ

ศาลพระภูมิ เป็นที่เคารพสักการะผู้คนให้ความสำคัญ สักการะ บูชาตามบ้านเรือน สถานที่ราชการ และสถานที่ต่าง ๆ ที่เรียกว่า "ศาลพระภูมิ" มีความเชื่อกันว่า "พระภูมิ" หรือ "ภูมิเทวดา" มีหน้าที่รักษา อาณาเขตที่ดิน ที่เจ้าของได้อัญเชิญมาสิงสถิตบนศาลพระภูมิเพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าของบ้าน และบริวารให้อยู่เย็นเป็นสุขมีความสุขเจริญรุ่งเรือง

ตามทัศนะของศาสนาพุทธ ภูมิภูมิตูเทวดา หรือภูมิเทวดา หรือ เทวดา ที่อยู่ร่วมโลกเดียวกันกับมนุษย์ ก็เป็นสัตว์โลกที่ต้องเวียนว่ายตายเกิด เหมือนกันกับมนุษย์ ที่เกิดเป็นเทวดา ก็

ด้วยผลวิบากแห่งบุญสวรรค์ชั้นนี้ จะเรียกว่า "จาคุมมหาราชิกา" หรือ "จาคุมมหาราช" มีเทวดาทั้ง ๔ เป็นหัวหน้าประจำทิศทั้ง ๔ ซึ่งใครก็ได้ที่บำเพ็ญบุญกุศลถึง ก็เกิดเป็นเทพ ทั้ง ๔ ได้ ไม่ได้สงวนสิทธิ์หรือเป็นตำแหน่งตายตัว คือ ท้าวธตรฐ จอมคนธรรพ์ (เทวดาที่ชอบดนตรีเป็นชีวิตจิตใจ) ครองทิศ ตะวันออก ท้าววิรูปหกจอมกุมภัณฑ์ (ยักษ์) ครองทิศใต้ ท้าววิรูปักษ์ จอมนาค ครองทิศ ตะวันตก ท้าวกุเวรหรือ ท้าวเวสสวัณ (ไทยเรียก เวสสุวรรณ) ครองทิศเหนือ<sup>๓๑</sup> การที่ผู้คนกราบไหว้บูชาที่ด้วยแรงบันดาลทางหลักธรรมพระพุทธศาสนา คือ อิทธิพลเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธาในพิธีกรรม

**๓.๒.๒.๑ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลพระภูมิเกิดจากคติความเชื่อการเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมิตามวันเทศกาล** สำหรับประชาชนชาวอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ การเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมินั้นถือว่าการสร้างขวัญกำลังใจ เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต เทศกาลและวันสำคัญทางศาสนา และการจัดงานสำคัญที่บ้าน เช่น งานมงคลสมรส ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ข้อมูลของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่หลังจากประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ก็จะเช่นสรวงศาลพระภูมิต่อ โดยมีความเชื่อว่า จะทำให้เกิดสิริมงคลต่อตนเองและคนในครอบครัว เป็นการบอกกล่าวให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับรู้และอวยพรไปในตัวด้วย<sup>๓๒</sup>

**๑) เครื่องบูชาศาลพระภูมิ** ในการเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมิตามวันเทศกาล เครื่องบูชาจะมีองค์ประกอบคล้ายกับการเช่นสรวงบูชากันตามปกติ แต่จะแตกต่างกันอยู่ที่จำนวนปริมาณ หรือจำนวนสิ่งของที่นำมาเช่นสรวงบูชา เพราะประชาชนในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ยังมีคติความเชื่อแบบโบราณอยู่ ตามความเชื่อในวันเทศกาลจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของงาน เช่น งานมงคลสมรสวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเช่นสรวง จะต้องแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ งานเทศกาลปีใหม่จะเน้นการปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ที่ใช้ให้ดูดี เช่น กระจ่างรูป แจกันต้นไม้และมาลัยใหม่

**๒) เครื่องเช่นสรวงศาลพระภูมิ** ในการเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมิตามวันเทศกาลนอกจากจะบูชาด้วยดอกไม้ รูป เทียนแล้วยังมีเครื่องเช่นสรวงมาเช่นสรวงด้วย หรือบูชาศาลพระภูมินั้น จะต้องเป็นสิ่งจัดเตรียมตามไว้ตามฐานะและความเหมาะสมของผู้เป็นเจ้าของศาล เครื่องเช่นสรวงพระภูมิในเทศกาลวันสำคัญ ไม่จำเป็นต้องจัดให้เหมือนกับการเช่นสรวงเหมือน

<sup>๓๑</sup>พิธีการตั้งศาลพระภูมิ, <http://www.tungsaan.com> (ออนไลน์) วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๕.

<sup>๓๒</sup>สัมภาษณ์ จ.ส.อ. บัญญัติ สุกใส, วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

วันธรรมดาก็ได้ เครื่องเช่นสรวงที่ประชาชนผู้มีศานตพระภูมิได้จัดมาถวายศาลพระภูมิประจำวัน และวันพระส่วนมากจะเป็นเครื่องเช่นมังสวิรัต แต่จะขาดไม่ได้ คือ หมากพลู บุหรี่หรือสุรา ถือว่าเป็นการเฉลิมฉลองงานรื่นเริงในคราวเดียวกัน

ข้อปฏิบัติในการเช่นสรวงบูชา พระภูมิในวันเทศกาลนั้น ผู้ที่เช่นสรวงจะต้องแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อยทำจิตใจให้บริสุทธิ์ และเมื่อใดที่เจ้าของบ้านจัดให้มีงานมงคลต่าง ๆ ขึ้นภายในบ้าน เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานทำบุญวันเกิด หรือในโอกาสที่เจ้าของบ้านและผู้ที่อยู่อาศัยจะต้องเดินทางไกลไปต่างถิ่น ต่างแดนจะต้องจุดธูป เทียน ถวายดอกไม้บอกกล่าวให้พระภูมิรับทราบด้วย หากมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านจะต้องสมาทานเบญจศีลก่อน หลังจากพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเสร็จแล้ว จึงจะทำการเช่นสรวงศาลพระภูมิได้ จะเห็นได้ว่าอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลพระภูมินั้นจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับบุคคลอยู่ ๓ จำพวก คือ (๑) อาจารย์ที่เชิญมาทำพิธีกรรมจะเป็นอาจารย์ทางศาสนาพราหมณ์ หรือทางศาสนาพุทธก็ตามจะต้องเป็นผู้ที่บริสุทธิ์อย่างแรกต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ทางใจ คือ เป็นผู้ที่มีศีลธรรมอยู่ในใจไม่เป็นผู้เบียดเบียนคนอื่น อย่างที่สอง บริสุทธิ์ทางกายต้องแต่งตัวด้วยชุดสีขาวซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์ (๒) ผู้เป็นเจ้าของศาลพระภูมิ จะต้องสมาทานเบญจศีล คือ ศีล ๕ ทำความสะอาดกายใจในเบื้องต้นยอมรับนับถือว่า เาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งตลอดชีวิต (๓) ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมก็ต้องสมาทานรับเอาเบญจศีลด้วย จึงจะถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์<sup>๓๓</sup> ฉะนั้นบุคคลทั้ง ๓ จำพวกนี้ เทวดาจึงจะรักษาให้อยู่เย็นเป็นสุข

๓) คติความเชื่อการเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมิตามในโอกาสแค้น เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ ให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตอย่างหนึ่งของประชาชนเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ คือ การบนบานต่อศาลพระภูมิ โดยมีความเชื่อและความเข้าใจว่าเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงในรอบปี ที่ทำให้สูญเสียทรัพย์สินเงินทองเกิดการเจ็บป่วยมีอุปสรรคในการดำเนินชีวิตต่าง ๆ นั้นส่วนหนึ่งเกิดจากอำนาจของพระภูมิที่คลั่งบันดาลให้เกิดขึ้น ดังนั้นจึงมีการบนบานต่อศาลพระภูมิเพื่อให้พระภูมิเกิดความพอใจ แล้วคลั่งบันดาลให้เหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวกลับกลายไปในทางที่ดี ทำให้ผู้ที่บนบานเช่นสรวงบูชาเพื่อเป็นการตอบแทนพระภูมิ เรียกการปฏิบัติอย่างนี้ว่า การแก้บน การแก้บนนี้ สิ่งของที่นำมาแก้บนก็ขึ้นอยู่กับผู้ที่บนบานว่าจะใช้สิ่งของอะไรก็ได้ จากการศึกษาและสัมภาษณ์ ศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา เขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พบว่า

<sup>๓๓</sup> สัมภาษณ์ พระอุทัย กิตติปาโล, วันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

สิ่งที่นิยมนบนานต่อศาลพระภูมิ ได้แก่ ตุ๊กตา ข้าวมา ข้าวทาสบริวาร ละครลำ พวงมาลัย ๗ สี ๗ สอก อาหารหวานคาว ผลไม้ หมากพลูบุหรี่<sup>๓๔</sup>

(๑) เครื่องบูชาศาลพระภูมิ ในการเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมิตามการบนบานนั้น เครื่องเช่นสรวงในการแก้บนศาลพระภูมิ จะทำการแก้บนก็ต่อเมื่อผู้บนบานได้รับความสำเร็จในสิ่งที่ตนบนบานเท่านั้น ถ้าหากสิ่งที่บนบานไว้ ไม่ประสบผลสำเร็จก็จะไม่แก้บน และการบนบานต่อศาลพระภูมินั้นมีสาเหตุหลายประการ สิ่งของที่นำมาแก้บนก็จะขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลที่ได้บนบานไว้

(๒) เครื่องเช่นสรวงศาลพระภูมิในโอกาสแก้บน นอกจากนิยมนบูชาด้วยดอกไม้ ธูป เทียนแล้วยังมีการนำเครื่องเช่นสรวง เช่น การถวายพวงมาลัยเจ็ดสีเจ็ดสอก ผ้าแพร สามสี ตุ๊กตาช้างม้า และละครรำ เมื่อสำเร็จตามที่ตนปรารถนาจึงจะประกอบพิธีกรรมตามที่ตนบนบานไว้ เมื่อทำเสร็จแล้วก็รู้สึกปลอดภัยโปร่งโล่งใจ มีกำลังใจดีขึ้น ของเช่นสรวงในโอกาสแก้บนจะถือเอาตามคติความเชื่อ คือ เลข ๘ หมายถึง ความก้าวหน้า<sup>๓๕</sup>

ส่วนข้อปฏิบัติในการเช่นสรวงบูชา ข้อปฏิบัติในการเช่นสรวงบูชาศาลพระภูมิในโอกาสแก้บนนั้น จะมีข้อปฏิบัติเหมือน ๆ กันทั่วไป แต่มีข้อแตกต่างอยู่ตรงที่จุดธูปอธิษฐานบอกกล่าวถึงสาเหตุแห่งการแก้บน จากนั้นก็เริ่มประกอบพิธีกรรมโดยเลือกเอาเวลาช่วงเช้ามืดเพียง เพราะถือว่าเป็นฤกษ์วันใหม่ที่เป็นมงคล ไม่นิยมประกอบพิธีกรรมในวัน ๘ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ ถือว่าเป็นวันพระ รวมทั้งวันต้องห้ามต่าง ๆ

๓.๒.๒.๒ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลพระภูมิเกิดจากคติความเชื่อการตั้งศาลพระภูมินั้น เป็นธรรมเนียมไทย การตั้งศาลพระภูมิย่อมมีเทพทุกบ้าน การเคารพบูชาพระภูมิเป็นการดี เมื่อบูชาแล้ว ขอร้องอ้อนวอนให้ท่านช่วยป้องกันภัยพิบัติ นานัปการป้องกันภูตผีปีศาจจะมารบกวนเบียดเบียน พร้อมทั้งป้องกันสิ่งที่เป็นกาลกิณีทั้งปวง ช่วยให้เกิดความสุข สวัสดิ์มีชัย เจริญรุ่งเรืองสถาพรแก่เจ้าของบ้านหรือหมู่บ้านนั้น ๆ ฉะนั้นเมื่อปลูกบ้านหลังใหม่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรจะมีพิธีการตั้งศาลพระภูมิก่อน บางที่พิธีนี้ทำพร้อมพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ อยู่ที่มีความสะดวกเจ้าของบ้าน ดังนั้น จึงเป็นธรรมเนียมประเพณี “ตั้งศาลพระภูมิ” สืบมาจนถึงทุกวันนี้ สอดคล้องสัมภาษณ์อาจารย์ ะฮ้อน สุกิมารส กล่าวว่า การตั้งศาลพระ

<sup>๓๔</sup> สัมภาษณ์ นางสาวกรรณิการ์ แก้วตา, สัมภาษณ์ วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

<sup>๓๕</sup> สัมภาษณ์ สุพรรณยา โนนกลาง, สัมภาษณ์ วันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

ภูมิไว้ในบริเวณบ้าน หรือสถานที่ทำงาน ไว้เพื่อบูชา อ้อนวอนให้ช่วยป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัว ตลอดจนช่วยให้หน้าที่การเจริญรุ่งเรือง<sup>๓๖</sup>

ลักษณะของศาล ศาลพระภูมินั้น จะมีเพียงเสาเดียว ก่อนจะตั้งศาลพระภูมิเจ้าของบ้าน จะต้องศึกษาให้ละเอียด (ขั้นตอนเหมือนศาลเจ้า) ต้องปรึกษาหมอโหราศาสตร์ ในการตั้งพิธีศาลพระภูมินี้ ผู้ที่ตั้งศาลกำหนดเป็น ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนยกศาล, ขั้นตอนอัญเชิญพระภูมิ, ดังนี้

๑) ขั้นตอนยกศาล ในเบื้องต้นก่อนยกศาลพระภูมิ ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญเจ้าบ้านจะต้องไปหรือกับอาจารย์ที่ชำนาญทางด้านโหราศาสตร์ หรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้งศาลพระภูมิให้ดี เพราะเป็นพิธีที่ละเอียดมาก ๆ เชิญให้มาเลือกสถานที่ กำหนดฤกษ์และจัดแจงเตรียมพิธีการ และสิ่งของที่ใช้จ่ายในการตั้งศาล ดังนี้

(๑) เลือกสถานที่ตั้งศาลพระภูมิตามลักษณะนิมิตการเลือกสถานที่ ที่โบราณใช้กันมานั้น มีลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. เสาศาลพระภูมิ ห้ามมิให้เฝ้าบ้านทับศาลพระภูมิ หรือเสาศาลพระภูมิทับเฝ้าบ้าน เพราะเป็นลักษณะที่ขัดแย้งกัน

ข. หน้าเจ็ด (รูปพระภูมิ) ห้ามมิให้หันหน้าเจ็ดตรงต่อประตูเข้าบ้าน เพราะถ้าหันไปทางนั้น เวลาพระภูมินอนท่านนอนหันศีรษะออกไปทางประตู คือ ศีรษะทอดไปตามทิศที่เจ็ดหันไป เอาเท้าเข้ามาทางศาล เมื่อเจ้าของบ้านหรือคนอื่น ๆ เดินเข้าออกทางประตูย่อมเหยียบศีรษะพระภูมิ

ค. หน้าศาล ศาลซึ่งจะต้องหันไปตามทิศทางนี้ ผู้เป็นโหรต้องคำนวณอย่างละเอียดอีก แล้วจะต้องบอกชั้นบุคคล คือ

- บ้านผู้มียศศักดิ์ หน้าศาลต้องหันไปตามทิศอุดร
- บ้านคฤหบดี เศรษฐี พ่อค้า ต้องหันหน้าศาลไปทางทิศใต้
- พระภูมิ นา, สวน, ทุ่ง ต้องหันหน้าศาลไปทางทิศประจิม
- พระภูมิปฐนิยสถาน บ่อ และศาลา ต้องหันหน้าศาลไปทางทิศบูรพา

(๒) การดูฤกษ์ยามตั้งศาลพระภูมิ ฤกษ์ยามการในการตั้งศาลพระภูมิ โดยมากนิยมทำในฤกษ์ที่ ๔ - ๑๓ - ๒๒ เรียกว่า ภูมิปาโลฤกษ์ แผนผังภูมิปาโลฤกษ์<sup>๓๗</sup> ดังนี้

<sup>๓๖</sup> พระอ้อน สุกิมารส บ้านเลขที่ ๗๗ หมู่ที่ ๑๕ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๖.

<sup>๓๗</sup> หลวงปู่สุข, พิธีตั้งศาลพระภูมิ, หน้า ๕๐.

ฤกษ์ ๒๗

| ฤกษ์<br>ทลัทโท | ฤกษ์<br>มหัทธโน | ฤกษ์<br>โจโร | ฤกษ์<br>ภูมิปาโล | ฤกษ์<br>เทศาตรี | ฤกษ์<br>เทวี | ฤกษ์<br>เพชฌฆาต | ฤกษ์<br>ราชา | ฤกษ์<br>สมณะ |
|----------------|-----------------|--------------|------------------|-----------------|--------------|-----------------|--------------|--------------|
| ๑              | ๒               | ๓            | ๔                | ๕               | ๖            | ๗               | ๘            | ๙            |
| ๑๐             | ๑๑              | ๑๒           | ๑๓               | ๑๕              | ๑๕           | ๑๖              | ๑๗           | ๑๘           |
| ๑๙             | ๒๐              | ๒๑           | ๒๒               | ๒๓              | ๒๔           | ๒๔              | ๒๖           | ๒๗           |

ในฤกษ์ทั้งหลายเหล่านี้ ๔ ฤกษ์ คือ ฤกษ์ราชา, ฤกษ์เทวี, ฤกษ์มหัทธโน, และฤกษ์ภูมิปาโล เป็นฤกษ์ที่นิยมใช้ในการยกศาลพระภูมิ นอกนั้นไม่นิยมใช้เลย และใน ๔ ฤกษ์ที่กล่าวนั้น เฉพาะภูมิปาโลฤกษ์ ถือกันว่าเป็นฤกษ์ของพระภูมิโดยเฉพาะ ส่วนอีก ๓ นั้นไม่ค่อยนิยมใช้ในการยกศาลพระภูมิเท่าไรนัก ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า ภูมิปาโลฤกษ์เท่านั้น ที่ใช้ในการยกศาลพระภูมิ อย่างไรก็ดี การกำหนดฤกษ์นั้น ทั้งฤกษ์จันทร์ และฤกษ์ลัคนาต้องให้ถูกกัน อย่าให้ดวงฤกษ์เป็น อริ มรณะ วินาศ และกาลกิณี การยกศาลพระภูมินั้นใช้ดิถีนคร คือ วันขึ้น ๒, ๔, ๖, ๘, ๑๑ ค่ำ และข้างแรมก็เช่นเดียวกัน

(๓) วันที่ใช้ยกศาลพระภูมิ

|             |                 |                         |
|-------------|-----------------|-------------------------|
| วันจันทร์   | ใช้ยกศาลพระภูมิ | ศาลโรงพิธี บ่าวสาว      |
| วันอังคาร   | ใช้ยกศาลพระภูมิ | ค่ายคูประตูหอรบ         |
| วันพุธ      | ใช้ยกศาลพระภูมิ | เคหะสถานบ้านเรือนทั่วไป |
| วันพฤหัสบดี | ใช้ยกศาลพระภูมิ | ตั้งศาลนา สวน วัด       |
| วันศุกร์    | ใช้ยกศาลพระภูมิ | นา สวน และวัด           |
| วันเสาร์    | ใช้ยกศาลพระภูมิ | ตั้งศาลทวารบันได        |

(๔) ที่ห้ามใช้ยกศาลพระภูมิตามวัน

|                |                  |                    |
|----------------|------------------|--------------------|
| เดือน ๕, ๘, ๑  | ห้ามยกศาลพระภูมิ | วันพฤหัสบดี, เสาร์ |
| เดือน ๖, ๑๐, ๒ | ห้ามยกศาลพระภูมิ | วันพุธ, ศุกร์      |
| เดือน ๗, ๑๑, ๓ | ห้ามยกศาลพระภูมิ | วันอังคาร          |
| เดือน ๘, ๑๒, ๔ | ห้ามยกศาลพระภูมิ | วันจันทร์          |

(๕) พระภูมิผินพัสดุตามทิศ

|                               |                  |        |
|-------------------------------|------------------|--------|
| พระภูมิบรรดาศักดิ์ หรือคฤหบดี | ผินพัสดุไปทางทิศ | อุดร   |
| พระภูมิกฤหบดี พ่อค้า          | ผินพัสดุไปทางทิศ | ทักษิณ |
| พระภูมิสามัญ สวน นา           | ผินพัสดุไปทางทิศ | ประจิม |
| พระภูมิวัด                    | ผินพัสดุไปทางทิศ | บูรพา  |
| พระภูมินางหาคู่               | ผินพัสดุไปทางทิศ | อีสาน  |

เมื่อได้ตั้งพระภูมินิคใด ๆ ก็ดี เมื่อถึงปีที่ตั้งแล้วต้องจัดเครื่องสังเวทถวายทุก ๆ ปีได้จะเกิดสิริสวัสดิ์วัฒนาถาวรรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป<sup>๓๔</sup>

(๖) การจัดเตรียมสถานที่ คือ การขุดหลุมเสาพระภูมินั้น ให้กะระยะประมาณหลุมเสาอยู่กึ่งกลางสถานที่พื้นดินที่เตรียมไว้ ครั้นได้เวลา ไหฺรก็จุธูปเทียนรายทั้ง ๘ ทิศ เริ่มพิธีทำนํ้ามนต์ธารีสาร เสร็จแล้วนํ้านํ้ามนต์ลูบหน้าเสยผมของตน แล้วประพรมทั่วบริเวณเนินดินที่พูนเตรียมไว้ ครั้นแล้วเอาเสียมมากระทุ้ง หรือขุดดินพอเป็นพิธี ๓ ที ว่าคาถากำกับ หลังจากนั้นปล่อยให้เป็นหน้าที่ของคนขุดซึ่งจะเป็นใครก็ได้

ลักษณะหลุม หลุมนั้นต้องขุดให้กว้างลึกพอสมควร เมื่อตั้งเสาลงไปและยกศาลขึ้นวางแล้ว ศาลนั้นสูงได้กับระดับสายตาที่มองตรง ๆ ลำดับนั้นไหฺรเขียนยันต์ใส่ลงไปที่ก้นหลุม ๑ แผ่น แล้วยกเสาหลุม อย่าให้เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง แล้วเอาดวงชะตาพระภูมิ ๒ แผ่นวางไว้บนยอดเสา ยันต์และดวงชะตาเหล่านี้ ก่อนที่จะวางไว้ก้นหลุม และวางไว้บนยอดเสา ต้องเจิมเสียก่อน ครั้นเรียบร้อยแล้ว ไหฺรก็เอานํ้ามนต์ประพรมที่บริเวณโคนต้นเสา กล่าวคาถากำกับด้วยบทว่า “สุณักขัตตัง ฯลฯ ละภันตตเถ ปะทักขิเณ” ลำดับนั้น เจิมปลายเสาทางทิศตะวันออก แล้วยกศาลขึ้นตั้ง โดยหันหน้าศาลไปทางทิศอุดร หรือทิศอีสานตามที่ไหฺรกำหนดให้ จัดการประดับประดาด้วยเครื่องประดับศาลพระภูมิ

(๗) สิ่งของอุปกรณ์ที่ใช้ภายในการตั้งศาลเพราะสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องมิได้ใช้ประกอบในพิธีกรรมยกตั้งศาล คือ

ฉัตรเงิน ๒ ต้น, ฉัตรทอง ๒ ต้น, ด้ายสายสิญจน์ ๑ ม้วน, ทองคำเปลว ๕ แผ่น, รูป ๑ กํา, เทียนขาว ๕ เล่ม, ผ้าขาว ๑ ผืน, ผ้าแพร ๓ สี, ดอกไม้ ๗ สี, ดอกบัว ๕ ดอก, กระจ่างรูป ๑ ใบ, เชิงเทียน ๑ คู่, แจกันดอกไม้ ๑ คู่, แป้งเจิม ๑ ถ้วย, เจี๊วด (รูปพระภูมิ) ๑ แผ่น, คนสวय ๒ คน, คนงาน ๒ คน, ละครร่า ๑ ชุด, ช้าง ๒ ตัว, ม้า ๒ ตัว, ขันทำนํ้ามนต์ ๑ ใบ, พานครูของหมอ ๑ ที่ เครื่องหอมจวงจันทร์ (แป้งนํ้าทันหอม) ๑ โล, และใบทับทิมกับใบไชยพฤกษ์ (มัดรวมกัน)

(๘) ไม้มงคลเก้าอย่างที่ใช้อยู่ในหลุมเป็นเสาเจิม ปักลงไว้เวียนเป็นทักษิณาวรรตไปตามลำดับให้เป็นวงกลมตามก้นหลุม ไม้มงคล ๘ อย่าง คือ ๑. ไม้ไชยพฤกษ์ ๒. ไม้ราชพฤกษ์ ๓. ไม้สัก ๔. ไม้พยอม ๕. ไม้กันเกรา ๖. ไม้ไผ่สีสุก ๗. ไม้ขนุน ๘. ไม้ทรงบันดาล ๙. ไม้ทองหลาง ไม้มงคลทั้ง ๘ อย่างนี้ทำให้ได้ขนาดพอประมาณแล้วข้างปลายไม้เหลาให้แหลม เพื่อจะได้ตอกลงหลุมได้สะดวก ยาวประมาณสิบสองนิ้ว เมื่อเตรียมไว้เสร็จเรียบร้อยแล้ว

<sup>๓๔</sup> นายเหรียญ มีเดช, ตำนานและพิธีตั้งศาลพระภูมิ, หน้า ๖-๗.

แล้วให้มัดรวมกันปลุกเสกด้วยคาถาให้ได้ ๑๐๘ รอบก่อน จึงนำไปใช้ปลุกในหลุมเสาตั้งศาลพระภูมิ<sup>๓๕</sup>

๒) **ขั้นตอนอัญเชิญพระภูมิ** โหรจตุรพักตนิพนธ์ครูอาจารย์ กล่าวนัยการพระรัตนตรัยด้วย นะโม... ๓ จบแล้ว กล่าวชุมนุมเทวดาทั้งบาลีและคำแปลภาษาไทย ว่าคาถาทำน้ามนต์ ต่อด้วยคาถาขอขมาไหว้ครูอาจารย์ เขียนยันต์พระภูมิด้านหลังเจี๊วด (รูปพระภูมิ) และเขียนยันต์ตรีนิสิงเห ครั้นแล้วกล่าวคาถาเสกและย่ำสาบทับด้วยคาถา เมื่อเรียบร้อยเจิมเจี๊วดและกล่าวคาถาบทหนึ่งขณะปิดทองกำกับ ลำดับนั้น เชิญเจี๊วดเดินเวียนขวารอบศาล ๓ รอบ ขณะที่อัญเชิญเจี๊วดนี้ ต้องหันหน้าเจี๊วดเข้าศาลเท่านั้น อย่าหันออกข้างนอกหรือหันไปทางใดทางหนึ่ง พร้อมกับกล่าวคาถาไปในขณะเดิน เมื่อครบ ๓ รอบแล้ว เชิญเจี๊วดขึ้นศาล

ขั้นตอนนี้กล่าวคำนัยการและคาถาอัญเชิญเทวดาทั้งแปดทิศมี ดังต่อไปนี้

|               |                                 |
|---------------|---------------------------------|
| ท้าวธตรฐ      | ผู้รักษาในทิศตะวันออก           |
| คนธรรพ์       | ผู้รักษาในทิศตะวันออกเฉียงใต้   |
| ท้าววิรุพหก   | ผู้รักษาในทิศใต้                |
| กุมภกัณฑ์     | ผู้รักษาในทิศตะวันตกเฉียงใต้    |
| ท้าววิรูปักษ์ | ผู้รักษาในทิศตะวันตก            |
| นาคราช        | ผู้รักษาในทิศตะวันตกเฉียงเหนือ  |
| ท้าวภูเวร     | ผู้รักษาในทิศเหนือ              |
| ยักษ์         | ผู้รักษาในทิศตะวันออกเฉียงเหนือ |

เทวดาทั้งแปดนี้อัญเชิญมาช่วยคุ้มครองปกป้องรักษาเจ้าของบ้านที่อยู่อาศัย โหรกล่าวโอองการอัญเชิญพระภูมิสถิตในศาลและขอให้ช่วยกำจัดสรรพภัยพิบัติอุปัทวันตราย เมื่อจบแล้วจตุรพักตนิพนธ์กล่าวว้ายศุกดา ช้าง ม้า เป็นต้น ลำดับนั้นโหรออกมายืนหน้าศาล “อินท้าวเดียว คือ ยกเท้าขวาพาดไว้ที่หัวเข่าซ้าย มือขวาจับหน้าศาล” กล่าวคาถา ปิดอุบาทว์ เสร็จแล้วว้ายเครื่องสังเวท จตุรพักตนิพนธ์รายแปดทิศ ปักตามเครื่องสังเวทที่ตั้งอยู่บนโต๊ะ และกล่าวคาถาอนุโมทนา พร้อมด้วยว้ายข้าวตอกดอกไม้วี โปรยถ่วงข้าวตอกตามบริเวณบ้าน กลับมาหน้าศาล พระภูมิกล่าวขอพรชัย แล้วละลายแป้งเครื่องเจิมในขันน้ามนต์ประพรมเข้าบ้านและผู้คนที่อยู่ในบ้าน เข้าบ้านพร้อมทั้งบริวารบุตรหลาน จตุรพักตนิพนธ์พระภูมิ ตั้งจิตอธิษฐานขอความสุขสวัสดิมงคล และโปรยถ่วงาดิบในบริเวณนั้น โหรเอาเครื่องเจิมเจ้าของบ้าน โดยเจิมลงฝ่ามือทั้ง

<sup>๓๕</sup> ณาจารย์ ถูก ศ. ธรรมกัทธิ, ตำราพรหมชาติ ฉบับราชภัฏ, ม.ป.ป. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ถูก ศ. ธรรมกัทธิ, ๒๕๒๑), หน้า ๑๖๕.

๒ และหน้าผาก โหระหิยาเอาเงินที่บูชาคุณครู ถ้างาติบ ใบไชยพฤกษ์ ใบนาก ใบเงิน ใบทอง มอบให้เจ้าของบ้านรับด้วยมือขวา เงินบูชาครูนิยมเก็บไว้เป็นเงินขวัญถุง

ในระหว่างนี้ จะเจิมประตูหน้าต่าง ให้เรียบร้อยขณะที่เจิมนั้นกับบริกรรมคาถาว่า “ สิริ โภคานะมาสะโย ” เสร็จแล้วก็ลาเครื่องสังเว

๑) เครื่องประดับศาลพระภูมิ ที่ต้องมีประจำศาลพระภูมิให้ดูสวยงาม มีดังนี้ คือ

|                                                         |         |
|---------------------------------------------------------|---------|
| ตุ๊กตาชายหญิง <sup>๔๐</sup>                             | ๑ คู่   |
| ช้างกระดาษ                                              | ๑ ตัว   |
| ม้ากระดาษ                                               | ๑ ตัว   |
| ที่ปักดอกไม้ธูปเทียน                                    | ๑ ลำรับ |
| ธงบรรดาทำด้วยผ้า (รูปเหมือนธงตะขาบจีน)                  | ๑ ธง    |
| ผ้าห้อยหน้าเจ็ด (สีตามวันของเจ้าของบ้าน)                | ๑ ผืน   |
| ผ้าห้อยหน้าศาล (สีแดง)                                  | ๑ ผืน   |
| เทียนเพ็ชรประดับพระภูมิ (จี๋ผึ้งหนัก ๘ บาท ไล่ ๑๑ เส้น) | ๑ เล่ม  |
| ธูป                                                     | ๔ ดอก   |

๒) เครื่องประกอบพิธีสักการะและสังเวพระภูมิ

|                                                               |        |
|---------------------------------------------------------------|--------|
| (๑) บายศรีปากชาม                                              | ๑ คู่  |
| (๒) กลั้วน้ำไทย                                               | ๒ หวี  |
| (๓) มะพร้าวอ่อน                                               | ๒ ผล   |
| (๔) ขนมห่มแดงดัมขาว                                           | ๑ จาน  |
| (๕) ขนมห่มคันทลาว (ที่เราเรียกกันว่าขนมห่มเลียนมือนาง)        | ๑ จาน  |
| (๖) ขนมหูช้าง (ที่เราเรียกกันว่าขนมห่มปับแปบแต่ไม่ใช่ไส้ถั่ว) | ๑ จาน  |
| (๗) ขนมหอกจอก (ที่เราเรียกว่าขนมหอมหิยา)                      | ๑ จาน  |
| (๘) แกงบวด (มันเทศหรือฟักทอง)                                 | ๑ ถ้วย |
| (๙) ข้าวรา                                                    | ๘ ก้อน |
| (๑๐) อ้อยควั่น                                                | ๔ ท่อน |
| (๑๑) หมูต้ม (ถ้าใช้ศิระสุกร ๓ ศิระแทนกันได้)                  | ๑ ชิ้น |
| (๑๒) เป็ดต้ม                                                  | ๑ ตัว  |
| (๑๓) ไก่ต้ม                                                   | ๑ ตัว  |

<sup>๔๐</sup>นิยาม = ข้าพเจ้าเห็นว่าควรจะมีตุ๊กตาชาย ๓ ตัว ซึ่งเท่ากับคนใช้ของพระภูมิ ๓ คน คือ ๑. จ่าสพ

๒. จันททิส ๓. จันทธิ ตุ๊กตาหญิงไม่ควรมี

๑๔) ปูทะเลต้ม

๑ ตัว

(๑๕) ปลาช่อนแป๊ะซะ (นึ่งทั้งเกลือไม่ต้องขอดและผ่าตัด ๑ ตัว

(๑๖) น้ำจิ้ม (จะใช้น้ำพริกเผาหรือน้ำส้มก็ได้) ๑ ถ้วย<sup>๑๑</sup>

ของต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ให้จัดใส่จานและถาดมาตั้งไว้บนโต๊ะซึ่งปูผ้าขาว ในบริเวณที่จะตั้งศาลพระภูมิ และให้นำเจว็ดใส่พานแล้วเชิญมาสถิตไว้บนโต๊ะด้วย พร้อมกับเงิน<sup>๑๒</sup> ค่าบูชาพระภูมิ ส่วนเจว็ดนั้นให้กั้นร่มกระดาดกางผูกติดร่มไว้กับข้างโต๊ะ หรือจะใช้ไม้ปักกับดินแล้วเอาค้ำผูก เชือกติดกับไม้ไว้ก็ได้ เมื่อได้จัดเครื่องกระยาสังเวยและเครื่องอุปกรณ์เรียบร้อยแล้ว จึงให้เชิญโหรหรือผู้ที่เข้าใจในการตั้งศาลพระภูมิให้มากระทำพิธีตั้ง ผู้ที่จะทำพิธีตั้งศาลพระภูมินั้นจะต้องแต่งกายให้สะอาดบริสุทธิ์ การแต่งกายที่ถือกันว่าสะอาดบริสุทธิ์นั้น ก็คือต้องนุ่งผ้าขาวห่มผ้าขาว<sup>๑๓</sup> หรือนุ่งผ้าขาวสวมเสื้อขาวก็ได้ เริ่มต้นผู้กระทำพิธีตั้งศาลพระภูมิกับเจ้าของบ้านผู้ตั้งจะต้องจุดธูปเทียนบูชาเทวดาก่อน เจ้าของบ้านอธิษฐานขอความคุ้มครองและความเจริญรุ่งเรือง ความสุขสวัสดิ์ และสิ่งอื่นอันจะพึงปรารถนา ส่วนผู้กระทำพิธีตั้งศาลพระภูมิบูชาในการทำพิธี เมื่อได้บูชาเรียบร้อยแล้วทั้ง ๒ ฝ่ายผู้กระทำพิธีการนี้ หรือยื่นประณมมีว่า

กาถาอัญเชิญเทพยดา

๓) คำกล่าวถวายเครื่องสังเวยศาลพระภูมิ ก่อนที่จะถวายนั้น โหรต้องกล่าวคำถวายดังนี้

นะโม เม ภูมิเทวานัง ทีปะฐูปะปุผานัง สักการะ วันทะนัง สุปะ  
พะยัญชนะนะสัมปันนัง โภชะนังสาธินัง สะปะริวารัง อุทะกัง ะวัง อาคัง  
ฉันตุ ปะริภุญชันตุ สัพพะทาติ หิตายะ สุขายะ สันติ อุ เทวานังเตปิตุเม  
อนุระกขันตุ ฯ หรือจะใช้บทต่อไปก็ได้

อิมัง สุปะพะยัญชนะนะสัมปันนัง โภชะนัง สะอุทะกัง ะวัง

ชะยะมังคะละภูมิธัสสะ เทมิ ฯ

บทอาราธนาและขอพรพระภูมิ

ภูมิธัมมิงทิสภาเค สันติ ภูมิมา มะหิททิกา เตปิตุเม อนุรักขันตุ

<sup>๑๑</sup>นายเหรียญ มีเดช, ตำนานและพิธีตั้งศาลพระภูมิ, ๒๕๕๘.

<sup>๑๒</sup>เงินค่าบูชาพระภูมินั้น ตามฐานะของเจ้าของบ้าน คนจนก็ ๖ สลึง คนพอมิ อันจะกินก็ ๖ บาท เศรษฐีผู้มีบรรดาศักดิ์เจ้านายก็ ๖ ตำลึง เงินนี้ข้าพเจ้าเข้าใจว่าภายหลังก็คงเอาให้เป็นรางวัลแก่คนทำพิธีตั้งศาลพระภูมินั่นเอง

<sup>๑๓</sup>ผ้านุ่งผ้าห่มขาวนี้ เป็นหน้าที่ของเจ้าของบ้าน ผู้ตั้ง จะต้องจัดหาไว้ให้ ผู้กระทำพิธีและเป็นธรรมเนียมว่าเมื่อเสร็จพิธีแล้ว ผู้กระทำพิธีก็เอาไปด้วยเลย

อาโรคเณนะ สุขเณนะ จะ อิติ สุคะโต อระหังพุทโธ นะโมพุทธานะ ภูมิเทวา  
 นะมามิหังยัสถานุภาวะโต ยักขา เนวะ ทัสเสนติ ภิงสะนังยัมหิ เจวานุญฺชณ  
 โต รัตตินทิวะมะตันทิตโต สุขัง สุปะติ สุตโต จะ ปาปิง กิณฺณิ นะ ปัสสะติ  
 เอวะมาทิกุณฺณเปตัง ปะริตันตัมภะณามะ เห ฯ

คำลาเครื่องสังเว

เสสังมังกะลัง ขาจา มิ ฯ

คำบูชาและสังเวพระภูมิ

ภุมมัสสะมิงทิสภาเค สันติ ภุมมา มะหิททิกา เตปิ อัมเห อนุรักขันตุ  
 อาโรคเณนะ สุขเณนะ จะ สุปะพะยัญชนะนะสัมปันนัง ปะริกฺขณฺตุ ชะยะมังกะ  
 ละเทวะตา สัพพะโทสัง ชะมันตุ เม ฯ

วิธีบูชาศาลพระภูมิเจ้าบ้าน หรือผู้ที่อยู่อาศัยในบ้านหลังนั้น เมื่อตั้งศาลพระภูมิแล้วต้อง  
 เคารพนอบน้อมสักการะทุก ๆ วัน อย่างน้อยต้องมีจุดธูปเทียนบูชา เมื่อมีงานอะไรในบ้านก็ควร  
 สังเวพระภูมิ แต่ว่าลดลงบ้างไม่ถึงกับจัดเหมือนวันตั้งศาล เจ้าบ้านควรทำเอง ไม่ใช่ให้ผู้อื่นทำ  
 แทน สิ่งที่ทำเป็นขาดไม่ได้ได้แก่ เครื่องกระยาบวด มีกล้วยน้ำว้า, มะพร้าวอ่อน, ขนมห่มแดง,  
 ขนมห่มขาว, แงบวดฟักทอง หรือมันเทศ เป็นต้น

การเข้าตั้งเครื่องสังเว ควรเดินเข้าทางเท้าพระภูมิ ตั้งเครื่องสังเวด้วยตนเอง และหัน  
 หน้าให้ถูกทิศถูกวัน ดังต่อไปนี้

วันอาทิตย์ เดินเข้าทางทิศตะวันตก เพราะภูมินอนหันศีรษะไปทางทิศตะวันออก  
 หันเท้าไปทางทิศตะวันตก

วันจันทร์ เดินเข้าทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เพราะภูมินอนหันศีรษะไปทางทิศ  
 ตะวันออกเฉียงใต้ หันเท้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

วันอังคาร เดินเข้าทางทิศเหนือ เพราะภูมินอนหันศีรษะไปทางทิศใต้ หันเท้าไป  
 ทางทิศเหนือ

วันพุธ เดินเข้าทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะภูมินอนหันศีรษะไปทางทิศ  
 ตะวันตกเฉียงใต้ หันเท้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

วันพฤหัสบดี เดินเข้าทางทิศตะวันออก เพราะภูมินอนหันศีรษะไปทางทิศ  
 ตะวันตก หันเท้าไปทางทิศตะวันออก

วันศุกร์ เดินเข้าทางทิศใต้ เพราะภูมินอนหันศีรษะไปทางทิศเหนือ หันเท้าไป  
 ทางทิศใต้

วันเสาร์เดินเข้าทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะภูมินอนหัน  
 ศีรษะไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ หันเท้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้

๔) ถอนศาลพระภูมิเก่า ในบริเวณบ้านใดที่มีศาลพระภูมิเก่า ต้องการสร้างศาลพระภูมิขึ้นมาใหม่ต้องมีพิธีกรรมสวดถอนศาลพระภูมิเก่าออกเสียก่อน จึงจะทำการสร้างขึ้นมาใหม่ได้ ให้สังเวยพระภูมิเก่าไว้ ๓ วัน ถ้ามีนิมิตไม่ดีให้งดการตั้งศาลพระภูมิใหม่ เมื่อมีนิมิตดีแล้ว ค่อยตั้งศาลพระภูมิขึ้นมาใหม่ ก่อนอื่นให้อัญเชิญพระภูมิเก่าออกเสียก่อนด้วยคำอัญเชิญ ให้ทำพิธีถอนคล้ายกับถอนสิมา โดยทำน้ำมันต์ธนะสาร รดเสาพระภูมิ และกล่าวคาถาถอนพร้อมกันเสร็จแล้วยกศาลพระภูมิและถอนเสาออกเสีย อย่าทำลายเป็นอันขาด ให้นำไปลอยน้ำหรือฝากไว้ในวัด จึงค่อยตั้งศาลใหม่ต่อไป<sup>๔๔</sup>

### ๓.๒.๓ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเพียงตา

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเพียงตานั้น ศาลเพียงตา คือ ศาลเทพารักษ์ที่ทำขึ้นชั่วคราว มีระดับความสูงเสมอนัยน์ตาเพื่อความเคารพและสวัสดิมงคลเป็นต้นศาลที่ตั้งขึ้นชั่วคราวในคราวที่จำเป็น เช่น ตั้งไว้ตามไร่ ทุ่งนา หนองน้ำ คลอง บึง ที่อยู่อาศัยหรือที่วัด ถนนหนทาง เป็นต้น ความเชื่อในศาลเพียงตา เป็นความเชื่อว่ามีเจ้าที่เป็นผีรักษาดูแลและสถิตอยู่พื้นดินนั้นๆ จึงต้องมีบันไดขึ้นสู่ที่พักเช่นเดียวกับบ้านคน ส่วนศาลพระภูมิเสาเดียวไม่ต้องมีบันไดเพราะเหาะไปมาได้ เรื่องเสาเดียวนี้บางท่านก็ผนวกเข้ากับเรื่องคติเขาพระสุเมรุ แม้ในด้านานของพระภูมิเจ้าที่มีพระชัยมงคลเป็นพระภูมิบ้าน หรือพระเจ้ากรุงพาลีพระภูมิเจ้าที่ในชาดกพระพุทธศาสนาจะไม่มีกล่าวถึงคนพื้นเมืองดั้งเดิม เชื่อว่าผีหรือวิญญาณมีอยู่ทุกที่ในธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม พบว่าประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ได้ตกอยู่ในอำนาจและอิทธิพลของขอมมาจนถึงสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เป็นช่วงที่อาณาจักรเขมรเริ่มเสื่อมอำนาจและหมดสิ้นอำนาจอย่างเด็ดขาดในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ อาณาจักรสุโขทัยเรืองอำนาจและเสื่อมอำนาจลงมาถึงยุคอยุธยาเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาแทนสุโขทัย ยกทัพไปตีอาณาจักรกัมพูชาจนแตกได้ขนย้ายผู้คนและความรู้ทางไสยศาสตร์ต่าง ๆ เป็นเหตุให้อยุธยาได้รับอิทธิพลของเขมรทั้งในด้านความเชื่อ ศาสนา และการเมืองมาปรับใช้ รวมถึงความเชื่อเรื่องผี หรือเชื่อตามภูมิประเทศ เช่น จอมปลวก เชื่อดันไม้พุง เชื่อนในห้วยหนองคลองบึง ว่ามีเจ้าที่อาศัยอยู่ ภายในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ภายหลังหลุดจากอำนาจขอมแล้ว ได้อยู่ภายใต้การปกครองของราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นดินแดนที่นับถือพระพุทธศาสนาก็ได้รับอิทธิพลความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้ามาปฏิบัติแทนที่ศาสนาพราหมณ์ตามแบบขอม และรับเอาความเชื่อแบบพุทธ โดยที่ชาวจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อเรื่องกรรม หรือ การกระทำ ดังปรากฏในพระพุทธรูปหน้าว่า

<sup>๔๔</sup> นายเหรียญ มีเดช, ตำนานและพิธีตั้งศาลพระภูมิ, ๒๕๕๘.

... ข้าวเปลือก ทรัพย์ เงินทอง สิ่งของที่หวงแหนอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทาส กรรมกร คนรับใช้ และผู้อาศัยที่มีอยู่ ทั้งหมดนั้นเขานำไปไม่ได้ จำต้องละทิ้งไว้ทั้งหมด อนึ่ง บุคคลทำกรรมใดทาง ทางวาจา หรือทางใจ กรรมนั้นแลเป็นสมบัติของเขา ทั้งเขาจะ นำกรรมนั้นไปได้<sup>๔๕</sup>

ตลอดถึงเชื่อการตั้งศาลเพียงตา จากการที่ไหว่ต้นไม้ ไหว่จอมปลวกเปลี่ยนมาเป็น การตั้งศาลเพียงตาแทน เพื่อสะดวกในการสักการบูชา แสดงความเคารพและเป็นการตอบแทนผีป่วน่าที่เชิญเข้ามาสถิตอยู่ ณ ศาลเพียงตานี้ และ ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อหวังความสวัสดิ มงคลจำเป็นต้องจัดทำพิธีบวงสรวงบูชาเทพยดาเสียก่อนเช่นการกระทำโดยที่มีการกำหนดเวลาหา ฤกษ์ยามยามดี ไม่ว่าจะเป็นการประกอบพิธีใดๆก็ตามถ้ามีการต้องหาฤกษ์แล้ว ก่อนจะถึงเวลา กำหนดปฐมนิเทศจำเป็นต้องจัดพิธีบูชาเทพยดาผู้รักษาฤกษ์นั้นเสียก่อน ทั้งนี้ก็เพื่อจะขอความ สวัสดิมงคลต่อเทพดา และขอให้กิจการงานดำเนินไปด้วยความสะดวกปราศจากอันตรายที่จะ บังเกิดขึ้นรบกวน เช่น การก่อสร้างอาคาร การวางศิลาฤกษ์การ โกองจุก การเททองหล่อ พระพุทธรูป ฯลฯเหล่านี้การบูชาฤกษ์มีสิ่งที่จะต้องเตรียมจัดหาคือ

๑) ศาลเพียงตา การประกอบพิธีกรรมในที่โล่งแจ้งจำเป็นต้องจัดทำศาลเพียงตา ขึ้น อันศาลเพียงตานี้ถ้าจะเปรียบความหมายอย่างง่าย ๆ ก็คือได้กับศาลพระภูมิชั่วคราว นั้นเอง สมมุติว่าเป็นที่สถิตของเทพยดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้เชิญมาศาลเพียงตาที่สร้างโดยฤกษ์ ลักษณะนั้นทำเป็น ๒ ชั้น ต้องสร้างให้ได้ลักษณะดังนี้

จากที่สัมภาษณ์อาจารย์บุญช่วย มิตถุลาวงศ์อาจารย์ที่ประกอบพิธียกศาลเพียงตากล่าวว่า ศาลเพียงตา คือ ศาลพระภูมิชั่วคราว ที่สมมติขึ้นมา หรือบางท้องถิ่นเรียกว่า ศาลตายาย ตั้งไว้ในที่ นานหรือที่หนองน้ำ เพื่อจะได้ช่วยดูแลข้าวปลาอาหารให้สมบูรณ์<sup>๔๖</sup> ทำจากวัสดุที่หาได้ตามท้องถิ่น

พื้นศาลชั้นบนทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมแต่ไม่ใช่สี่เหลี่ยมด้านเท่ากันทีเดียว ส่วนยาวของ ด้านข้างราว ๔๐ เซนติเมตรส่วนกว้างทางด้านหน้าราว ๓๕ เซนติเมตร มีเสา ๔ เสารองรับ ส่วนสูงของเสาทั้ง ๔ ต้นนี้ สูงจากพื้นดินขึ้นไปราว ๑ เมตร ๗๐ เซนติเมตรพื้นศาลชั้นล่าง ส่วนยาว ของด้านข้างราว ๓๐ เซนติเมตรส่วนกว้างของด้านหน้าเท่ากับชั้นบนคือราว ๓๕ เซนติเมตร ใช้เสา รับเพียง ๒ ต้นเพราะอาศัยเสาหัวหน้าของชั้นบนไว้แล้ว ๒ ต้น เสด้านหน้า ๒ ต้นสูงจากพื้นดินขึ้น

<sup>๔๕</sup> ตี.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๑/๑๕๕.

<sup>๔๖</sup> บุญช่วย มิตถุลาวงศ์บ้านเลขที่ ๑๒๔ หมู่ที่ ๕ บ้านตะดิงโอง ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๖

ไปราว ๑ เมตร ๕๕ เซนติเมตร โดยลดพื้นชั้นล่างให้ต่ำกว่าชั้นบนราว ๑๕ เซนติเมตร ตัวศาลให้ทำด้วยศิลาและใช้ผ้าขาวปูรองที่พื้นศาลทั้ง ๒ ชั้น

๒) บัตร บัตรที่ใช้ในการประกอบพิธีบูชานี้มี ๓ ชนิดด้วยกันคือ บัตรพระเกตุ ๑ บัตรพระภูมิเจ้าที่ ๑ บัตรเจ้ากรุงพาลี ๑ วัตถุประสงค์ที่ใช้ทำบัตรก็คือก้านกล้วยและกากกล้วย

บัตรพระเกตุ ประกอบขึ้นด้วยก้านกล้วย ๔ ก้านนำมาผูกปลายรวมกันเข้า แล้วกางออกไปเป็นขาตั้ง ๔ ขาจึงเอาหยวกกล้วยพันหุ้มประกอบขึ้นเป็นชั้นๆ ไป รวม ๕ ชั้นด้วยกัน ชั้นต้นกำหนดให้สูงจากพื้นดินราว ๑ คืบกำหนดด้านกว้างและยาวของชั้นต้นนั้นให้เป็นรูป ๔ เหลี่ยม กว้างยาวด้านละ ๑ คืบเช่นกัน ต้องเหลาไม้ให้เล็กแทงร้อยตามชั้นให้แน่นทั้ง ๔ ด้านทุกชั้น ชั้นต่อไปต้องลดลงให้ได้ส่วนพองาม ไว้ระยะให้ถี่กันหน่อย ทำให้ได้ ๕ ชั้น เรียกว่าบัตรพระเกตุ ตามชั้นบัตรทั้ง ๕ ชั้นนั้นให้ดอกกรู ปูด้วยใบตองเพื่อจะได้ใช้วางกระทงและสิ่งของอื่นในนั้น

บัตรพระภูมิเจ้าที่ ทำด้วยหยวกกล้วย เป็นรูปกะบะ ๔ เหลี่ยมชั้นเดียว กะความกว้างยาวด้านละเสมอ ๑ คืบ กำหนดให้เท่ากันทั้ง ๔ ด้าน

บัตรเจ้ากรุงพาลี ทำด้วยหยวกกล้วย เป็นรูปกะบะ ๓ เหลี่ยมชั้นเดียว ระยะความกว้างให้เท่ากับด้านละ ๑ คืบเสมอกัน

บัตรทั้ง ๒ นี้คือกรูภายในด้วยตอก แล้วเอาใบตองปูเพื่อจะได้บรรจุสิ่งของในนั้น สิ่งของที่บรรจุในบัตรมี กระทงเย็บด้วยใบตองสดใบเล็กขนาดเท่าถ้วยตะไล ภายในกระทงนั้นใส่ข้าวปากหม้อ อาหารคาวหวานถั่วจั่ว งาจั่ว ข้าวดอก นม เนย ดอกไม้ กระทงนี้ใช้ ๒๔ ใบด้วยกัน บรรจุใส่ในบัตรพระเกตุ ๑๗ กระทง (บูชาพระเกตุ ๕ กระทง บูชาเทวดาอัฐทิศ ๘ กระทง) บรรจุใส่ในบัตรกรุงพาลี ๓ กระทง บัตรพระภูมิเจ้าที่ ๔ กระทง

หมากพลู จีบเป็นคำเล็กๆ ๒๔ คำ ใส่ในบัตรพระเกตุ ๑๗ คำ ใส่ในบัตรกรุงพาลี ๓ คำ บัตรพระภูมิเจ้าที่ ๔ คำ ทำกระทงด้วยใบตองสดใส่เสียก่อนจึงค่อยนำไปบรรจุใส่ในบัตร

ดอกไม้สี่เหลี่ยมใส่ในกระทงอีก ๓ กระทง ใส่บัตรพระเกตุ ๑ กระทง ใส่บัตรกรุงพาลี ๑ กระทง และใส่ในบัตรพระภูมิเจ้าที่ ๑ กระทง

ธงกระดาษ ทำเป็นธงสามเหลี่ยมขนาดเล็ก ทำด้วยกระดาษสีทอง ๑๖ คัน ปักที่บัตรพระเกตุ ๕ คัน บัตรกรุงพาลี ๓ คัน บัตรพระภูมิเจ้าที่ ๔ คัน

บัตรทั้ง ๓ นี้เมื่อทำเสร็จเรียบร้อยแล้วให้นำไปตั้งบนศาลเพียงตา บัตรพระเกตุวางไว้ชั้นบน บัตรพระภูมิ บัตรกรุงพาลีวางชั้นที่สอง

๓) เทียน เทียนที่ใช้ในการบูชาเทวดานี้ ใช้เทียนเงินเทียนทอง ๑ คู่ หนักเล่มละ ๔ บาท ใส้ ๑๖ เส้น ควั่นขนาดยาวพอสมควรปิดทองเปลวและเงินเปลวตลอดทั้งลำเทียน ปักเชิงเทียนตั้งไว้ในกลุ่มเครื่องสังเวท เทียนประจำบัตร ๓ เล่ม หนักเล่มละ ๒ บาท ใส้ขนาด ๑๖

เส้น เทียนประจำบัตรนี้ให้ปักบนเชิงเทียน แล้ววางบนศาลเพียงตา ตั้งที่บัตร บัตรละเล่ม เทียน  
 บูชาเทวดาอัฐทิศ ๘ เล่ม ใช้ขี้ผึ้งหนักเล่มละ ๑ บาท ไล่เทียน ๕ เส้นให้ปักบนเชิงเทียนวางราย  
 รอบบนศาลเพียงตาหรือจะวางบนโต๊ะเครื่องสังเวกษ์ก็ได้ (ที่ปักเทียนนี้เพื่อความสะดวก ใช้หยวก  
 กล้วยที่เหลืจากทำบัตร ตัดเป็นท่อนๆทำเป็นที่ปักเทียนแทนเชิงเทียนก็ได้) เทียนโสฬสสำหรับ  
 บูชาเทวดา ๑๖ เล่มใช้ขี้ผึ้งหนักเล่มละ ๑ สลึง ไล่เทียน ๕ เส้น ควั่นเป็นเส้นเล็กๆ บูชาพระเกตุ ๕  
 เล่ม บูชาพระภูมิ ๔ เล่ม บูชากรุงพาลี ๓ เล่ม สำหรับเทียนที่บูชาพระภูมิและกรุงพาลินั้น ให้ปักไว้  
 ตามขอบบัตรด้านละเล่มส่วนเทียนที่บูชาพระเกตุนั้นถ้าหากเป็นการกระทำที่ต้องมีการทำนํ้ามนต์  
 ด้วยก็ให้ติดไว้ริมขอบขึ้นนํ้ามนต์ แต่เมื่อไม่มีการทำนํ้ามนต์ก็ให้หาที่ปักบูชาวางไว้บนศาลเพียงตา  
 หรือบนโต๊ะเครื่องสังเวกษ์ก็ได้ เทียนเหล่านี้เมื่อจะเริ่มประกอบพิธี ให้เจ้าภาพเป็นผู้จุดเองทั้งสิ้น

๔) รูปหอม รูปที่ใช้จุดบูชานี้ใช้จำนวน ๒๔ ดอกเมื่อจุดเสร็จแล้ว ให้ปักบูชาไว้  
 บนสิ่งของเครื่องสังเวย และที่ขอบบัตรทั้งสาม

๕) เครื่องสังเวย เครื่องสังเวยนี้ประกอบด้วยมัจฉมังสาหาร ๖ ประการ และ  
 เครื่องกระยาบวด เครื่องมัจฉามังสาหาร ๖ ประการ อันได้แก่ หัวหมู๑ เป็ด๑ ไก่๑ กุ้ง๑ ปูทะเล๑  
 ปลาช่อน๑ ของเหล่านี้ต้มให้สุก (บางที่จะใช้เป็นคู่ก็ได้ตามแต่กรณีที่จะกระทำ) พร้อมด้วยน้ำจิ้ม  
 ปลาหรือยำสัก ๑ ที่

เครื่องกระยาบวดประกอบด้วย บายศรีปากชาม ๑ ที่ ขนมห่มขาว๑ขนมห่มแดง๑ บางที่  
 ก็เพิ่มขนมหูช้าง ขนมหันหลวง ขึ้นอีกก็ได้ มะพร้าวอ่อน๑กล้วยน้ำไทย๑ แกงบวด๑ (จะเป็น  
 แกงบวดฟักทองหรือมันเทศก็ได้) เผือกต้ม๑ มันต้ม๑ถั่วซั่ว๑ งาซั่ว๑ ถั่วคิบ๑ งาคิบ๑ ขนมห่อ  
 จันอับ๑ นม๑ เนย๑ ของหวานชนิดแห้ง ๕ อย่าง (เช่นฝอยทองกรอบ ขนมหิง ฯลฯ) ขนมหวาน  
 ชนิดสด ๕ อย่าง (สังขยา ทองหยิบ ฯลฯ) ผลไม้หวาน ๕ อย่าง เลือกเอาแต่ที่เป็นมงคลนาม เฉพาะ  
 ลูกทับทิมไม่ควรให้ขาด หมากพลูบุหรี ๑ พาน ข้าวตอกคั่วระคนด้วยดอกไม้ เช่น ดอกมะลิและ  
 ดอกกุหลาบดอกบานไม่รู้โรย ดอกดาวเรือง ต้อง निकออกทำให้เป็นฝอย ระคนกับข้าวตอก ใส่ขันไว้  
 ๑ ขัน สำหรับเมื่อบูชาแล้วจะได้โปรย ดอกไม้เก้าสี ๑ พาน และน้ำเย็นอีก ๑ แก้ว โถใส่แป้งหอม  
 ละลายนํ้าหอม ๑ โถ สำหรับใช้จิม

เครื่องสังเวยเหล่านี้ให้ตั้งไว้บนโต๊ะบูชาปูลาดด้วยผ้าขาววางไว้ ณ ที่ศาลเพียงตานั้น  
 เฉพาะเครื่องเหล่านี้ควรจัดใส่ในจานเชิงแล้ววางในพานที่มีเชิงรองเพื่อความสวยงาม ส่วน  
 เครื่องมัจฉามังสาหารนั้นก็ให้วางในพานที่มีเชิงรองโดยเอาใบตองปูรองในถาดนั้นเสียก่อน

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเพียงตา ก็จะเริ่ม  
 ประกอบพิธีทางพระพุทธให้เจ้าภาพจุดเทียนทั้งหมดที่ใช้ในพิธีเริ่มแต่เทียนเงิน เทียนทอง เป็นต้น

ไป แล้วก็จัดรูปปักตามเครื่องสังเวจนทั่วและให้ตั้งคำอธิษฐานขอพรต่อเทวดา เพื่อให้บันดาลให้  
เกิดความสุขสวัสดิ์พัฒนามงคลขอให้สมความสำเร็จเนื่องในการนั้น จากนั้นก็ให้ผู้มีหน้าที่  
ประกอบพิธีคือโหรหรือบัณฑิตเป็นผู้ประกอบการอ่านโศลกบูชาเทพยดาสืบไป เช่นเป็นการบูชา  
เทวดาผู้รักษาฤกษ์ เพื่อประกอบการมงคลวางศิลาฤกษ์ ก่อฤกษ์ ยกเสาเอกหรือโกนจุก หล่อ  
พระ ชื่นต้นให้ว่าคาถาบูชาเทวดาอัญญทิสเสวก่อน คือเริ่มแต่ว่าประณามคาถาบูชาบูชาคุณพระ  
รัตนตรัยเป็นอันดับแรกว่าคำกล่าวนมัสการพระรัตนตรัย

นโมตัสสะ ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ๓ หน

แล้วให้ว่า คาถาบูชาเทพยดาอัญญทิสดังต่อไปนี้

สักเค กาเม จะ รูปะ คิริสิขรตญฺเฐจันตลิกฺโข วิมานะทีเปรีฏฺฐะจ กาเม ตรวนคหเนเคหัตถุมฺหิ  
เขตฺเต ภูมฺมาจาณฺตุเทวา ชลลลวิสเม ยักขคันธัพพนาคาคิณฺฐันตา สันติเกยฺย มุนิวรจณฺังสาธโวเม  
สุณฺณตฺถ ชัมมัสสวนกาโลยัมภทันตชัมมัสสวนกาโลกัมภทันตชัมมัสสวนกาโลยัมภทันตา ฯ  
ต่อด้วยคำกล่าว คาถา สำหรับสวดบูชาพระเกตุ เมื่อมีการตั้งศาลเพียงตา

ดังนั้น อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมนั้น หมายถึง เข้าไป  
มีอิทธิพลในพิธีการตั้งศาลเพียงตาที่ดัดขึ้นชั่วคราวเช่น การตั้งศาลเพียงตาขึ้นในงานทำบุญฉลอง  
ขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญฉลองสระน้ำ ทำบุญฉลองกุฏิวิหาร หรือทำบุญฉลองอัฐิ และงานทำบุญก่อ  
เจดีย์ทราย เป็นต้นการทำบุญเช่นนี้ ประเพณีทุกท้องที่จะต้องมีการตั้งศาลเพียงตาขึ้นชั่วคราวใน  
มณฑลพิธี มีวางราชวัตรฉัตรธงขึ้น เพื่อป้องกันภยันตรายต่าง ๆ จะมาเบียดเบียน ที่มาแล้วก็ขอให้  
ผ่านไป เสร็จแล้วจึงนิมนต์พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์<sup>๔๗</sup>

๑) ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมศาลเพียงตา หมายถึง การตั้งศาลเพียงตาก่อนที่  
จะเริ่มพิธีทางพระพุทธศาสนา คือ การหาวัสดุที่หาได้ง่ายตามท้องถิ่นนั้น ๆ นำไม้หน้าสามยาว  
ประมาณ ๑ เมตร ๕๐ เซนติเมตรมาปักลงหลุมที่ขุดเอาไว้แล้ว เอาแผ่นกระดานกว้างประมาณ  
๕๐ เซนติเมตร ใช้ตะปูดีดไว้บนหัวเสาที่ปักไว้แล้ว ความสูงให้ได้เท่ากับสายตาที่มองไป หรือ  
เสมอตาที่มอง หาสังกะสีมาทำเป็นหลังคากันแดดกันฝน หาที่ปักรูป เทียน ที่ประดับดอกไม้  
โยงสายสิญจน์จากศาลเพียงตาที่ตั้งเสร็จแล้วไปยังขันนํ้ามนต์ตั้งไว้หน้าประธานพระสงฆ์ที่นำ  
เจริญพระพุทธมนต์

๒) เครื่องสังเวย หรือเครื่องที่จะนำมาไหว้นั้น นอกจากดอกไม้ ธูป เทียนแล้ว  
ก็มีน้ำ ข้าวปลาอาหาร ขนมหวานที่นิยมไหว้ทั่วไป และที่ขาดไม่ได้ในเครื่องสังเวย คือ หมากพลู  
บุหรี่ยะต้องมีประจำเสมอ หากเป็นศาลปู่ตาทางภาคอีสานเครื่องเช่นสังเวยพิธี จะมีไก่ ๓ ตัว

<sup>๔๗</sup>เทพย์ สาริกบุตร, เทพยพิธี, ม.ป.ป. (กรุงเทพมหานคร : อุตสาหกรรมกรรมการพิมพ์  
ถนนนครสวรรค์, ม.ป.ท.), หน้า ๒๔.

เหล่า ๑ ขวด บุหรี่ ยาสูบ หมาก ฝ้ายขึ้น และดอกไม้ รูปเทียน<sup>๔๔</sup> สำหรับไก่ ๓ ตัวนั้นมีไว้เสี่ยงเกี่ยวกับฝนฟ้าอากาศในแต่ละปี เป็นเครื่องสังเวทเสี่ยง ๓ กรณีดังนี้ คือ

ไก่ตัวที่ ๑ เสี่ยงทายเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์

ไก่ตัวที่ ๒ เสี่ยงทายเกี่ยวกับฝนฟ้าอากาศ

ไก่ตัวที่ ๓ เสี่ยงทายเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงและพืชพันธุ์ธัญญาหาร

โดยใช้ดูจากลักษณะปลายขากรรไกรดำในล่างทั้งสองข้างของไก่ ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง คือ ดึงเอาขากรรไกร(ปากล่าง) ของไก่ที่บูชาแล้ว ออกมาดูว่า ปลายขากรรไกรทั้งสองข้างมีลักษณะเป็นอย่างไร ตามความเชื่อประเพณีคนภาคอีสาน และอีกความเชื่ออีกอย่างหนึ่งในการจะเดินทางไปต่างสถานที่ก็ต้องบอกเล่าให้ศาลรู้ เพื่อให้เกิดสิริมงคลในการเดินทาง ในชีวิตครอบครัวและทรัพย์สิน เช่น การจะปลูกบ้านอยู่ที่ใหม่ หรือ ยกอาคารสถานที่ราชการ ศาลาการเปรียญวัด การหล่อพระพุทธรูป ศาลากลางบ้าน แม้แต่สะพานที่ข้ามแม่น้ำลำธาร ก็จะมีศาลเพียงตาให้เห็นทุก ๆ สถานที่ เป็นการแสดงความเคารพนับถือวิญญาณหรือ ผีที่สิงสถิตอยู่ที่นั้น แม้ทัพนายกองจะยกทัพไปตีเมืองไหน เมื่อไปตั้งค่ายทหาร ณ ที่สถานที่ใด ก็ต้องปลูกศาลเพียงตาประจำค่ายไว้เป็นที่เคารพสักการบูชาเป็นที่พึ่งทางใจยามคับขัน บนขอพรเจ้าที่ช่วยให้ชนะข้าศึกในการออกรบ และมีความปลอดภัยจากอันตรายใด ๆ ทั้งปวง นายพรานจะออกป่าล่าสัตว์ ไปจับสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง ก่อนลงมือจะจับช้างก็มีการสร้างศาลปะกำ หรือศาลเพียงตาเพื่อบวงสรวงเจ้าที่ ที่อยู่ป่าเขาถ้ำเนาไพรให้ช่วยในการจับช้างป่าสำเร็จ นี้ คือ ความเชื่อของชาวไทยที่จะลงมือทำอะไร ก็ต้องมีบนบานศาลกล่าวให้เจ้าที่รับรู้ได้เห็นการกระทำของตน <sup>๔๕</sup>

สรุป ศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ศาลเพียงตา เกิดจากความเชื่อและความกลัวของมนุษย์จึงมีการสร้างศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ศาลเพียงตาขึ้น เพื่อจะเป็นสถานที่บนบานศาลกล่าว ให้ปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้าย เมื่อได้รับความปลอดภัยในชีวิต และปกป้องทรัพย์สินไม่ให้เสียหายจากภัยธรรมชาติแล้ว ก็แสดงความกตัญญูทดแทน ด้วยการกราบไหว้บูชา เช่น สรวงเจ้าที่ ด้วยข้าวปลาอาหาร หรือสิ่งของที่บนบานเอาไว้ การมีศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ศาลเพียงตา ตั้งเอาไว้ในบริเวณบ้านก็เพื่อจะให้เกิดขวัญกำลังใจ ไม่กลัวภัยที่เกิดจากธรรมชาติใดๆ เพราะมีที่พึ่งทางใจแล้ว

<sup>๔๔</sup> นิยม วงศ์พงษ์คำ, ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ศาลผีปู่ตา,วารสารบทความ,สาขาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘.

<sup>๔๕</sup> เทพย์ สาริกบุตร, เทพยพิธี, หน้า ๒๔.